

**PRAGMATİK DİL BECERİLERİ
ENVANTERİ'NİN TÜRKÇE
STANDARDİZASYON ÇALIŞMASI**

Gülce Alev

Yüksek Lisans Tezi

**PRAGMATİK DİL BECERİLERİ
ENVANTERİ'NİN TÜRKÇE
STANDARDİZASYON ÇALIŞMASI**

Gülce Alev

Yüksek Lisans Tezi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Dil ve Konuşma Trapistliği Anabilim Dalı

Eskişehir, Temmuz 2011

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim H. Diken

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gülce Alev'in Pragmatik Dil Becerileri Envanteri Türkçe Standardizasyon Çalışması başlıklı Dil ve Konuşma Anabilim Dalı'ndaki Yüksek Lisans Tezi 08.07.2011 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı – Soyadı	İmza
Üye (Te Danışmanı):	Doç. Dr. İbrahim H. DİKEN Eskişehir Anadolu Üniversitesi	
Üye:	Doç. Dr. İlknur MAVİŞ Eskişehir Anadolu Üniversitesi	
Üye:	Yard. Doç. Dr. Bülent TOĞRAM Eskişehir Anadolu Üniversitesi	

Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve .....sayılı kararıyla
onaylanmıştır.

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aydın DOĞAN

ÖZGEÇMİŞ

Bireysel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Gülce Alev
Doğum Tarihi ve Yeri : 1982 / Ankara
Uyruğu : T.C.
İletişim Adresi (e-posta) : gulcealev@gmail.com

Eğitim Durumu

İlköğretim : Selin Okulları
Lise : Galatasaray Lisesi
Üniversite : Koç Üniversitesi
Yabancı Diller : Fransızca, İngilizce

Mesleki Deneyim

2010 Haziran – ... : LALİ Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi
2009 Mart –2009 Aralık :Uygulamalı Davranış Analizi Merkezi (UDAMER)
2007 Mart – 2009 Mart :Bizim Çocuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon
2006 Mart – 2007 Mart :Mayıs Eğitim ve Danışmanlık Merkezi

Bilimsel Etkinlikler

2011 – VI. Uluslararası Katılımlı Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi
2010 - VII. Uluslararası Kognitif Nörobilim Günleri
2010 - 3. Nöropsikiyatri Günleri (Nöroanatomi Kursu)
2009 - XIX. Uluslararası Katılımlı Özel Eğitim Kongresi
2009 - The Science of Aphasia – X (X. Uluslararası Afazi Bilimi Kongresi)
(Poster sunumu)
Özdemir, S., Toğram, B., Alev, G., Aksoy, E., Gülpınar, M. (2009). “A Retrospective Study: The Characteristics of Patients with Aphasia at DİLKOM”.
2009 - V. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi (Poster sunumu)
Alev, G. (2009). “İşitsel Algıda Gelen Mesajın Semantik Bütünlüğünün Mesajın Takip Edilmesindeki Rolü ve Önemi: Seçici Algı, Dikkat ve Filtreleme”.
2008 - II. İzmir Uluslararası Özel Eğitim ve Otizm Sempozyumu
2008 - Judith Beck ile Bilişsel Davranışçı Terapi Yaklaşımı
2008 - 3. İstanbul Otizm Eğitim Günleri
2005 - XIIth European Conference on Developmental Psychology (Sözlü sunum)
Bahtiyar, S., Küntay, A., Alev, G. (2005). “Perspective Taking In Turkish Children’s Referential Communication: The Effect Of Common Ground And Privileged Ground”.
2004 - XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi

Katılınan Kurslar ve Eğitim Programları

- Ses Bozukluklarında Değerlendirme ve Terapi – Prof. Dr. Joseph J. Stemple
Dudak Damak Yarıklığı ve Kraniofasiyal Anomaliler: Konuşma ve Rezonansa Etkisi – Prof. Dr. Ann W. Kummer
Yutma Bozuklukları, Değerlendirilmesi ve Terapisi – Assist. Prof. Dr. Melda Kündük
Verb and Sentence Test (VAST) – Prof. Dr. Roelien Bastiaanse
Changing Behavior for Students with Autism – Paul D. Livelli, Ph.D.
Otistik Bozukluğu Olan Çocukların İletişim ve Sosyal Becerilerinin Geliştirilmesi – Yrd. Doç. Dr. Alev Girli, Uzm. Psk. Selin Atasoy
Activity-Based Intervention with Young Children – Prof. Dr. Diane Bricker
Eğitimsel Planlama İçin Otizm Tarama Aracı (AISEP-2) ile Otizmde Sosyal Etkileşimin Değerlendirilmesi – Serap Tekinsav, Arzu Aydın, Türkan Yılmaz
Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği (WISC-R)'ın Tanıtımı, Uygulanması ve Yorumlanması (Türk Psikologlar Derneği (TPD) – Sertifika Programı)
Denver Çocuk Gelişim Değerlendirme Ölçeği'nin Tanıtımı, Uygulanması ve Yorumlanması (TPD – Sertifika Programı)
Çocuk Değerlendirme Paketi (Peabody, Bender-Gestalt, Bir İnsan Çiz – TPD – Sertifika Programı)
Temel Portage Eğitimi (Dr. Ender Uzundemir Marangoz – Sertifika Programı)
Psikoeğitimsel Profil Ölçeği (PEP – R) Eğitim Programı (Yrd. Doç. Dr. Alev Girli)
Çocuk Çizimlerinin Psikanalitik Değerlendirilmesi (Projektif Testler Derneği)
Bilişsel Davranışçı Terapiler Uygulama Eğitimi (TPD – Sertifika Programı)
Bilişsel Varoluş Terapisi ve Uygulama Eğitimi (Prof. Dr. Abdülkadir Özer – Sertifika Programı)
Otistik Çocuklar için Davranışsal Eğitim Programı (OÇİDEP I – II) eğitimleri (Prof. Dr. Gönül Kırcaali-İftar – Uygulamalı Davranış Analizi Merkezi)
PECS (Picture Exchange Communication System) Eğitimi (Prof. Dr. Gönül Kırcaali-İftar – Uygulamalı Davranış Analizi Merkezi)
Princeton Child Development Institute (PCDI): Etkinlik Çizelgeleri ve Replikli Öğretim (Tohum Otizm Vakfı – Prof. Dr. Patricia J. Krantz, Prof. Dr. Lynn McClannahan ve Doç. Dr. Binyamin Birkan)
Özel Gereksinimli Öğrencilerde Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi (Yrd. Doç. Dr. Sezgin Vuran)
Özel Öğrenme Güçlüğü Eğitimleri I – II (Prof. Dr. Ümran Korkmazlar)
Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Tanısı ve Eğitimi (Marmara Üniversitesi)
The Basic Course on Greenspan's Floortime Approach: Assessment, Diagnosis, and Intervention for Developmental and Emotional Disorders - Stanley I. Greenspan M.D. (Certificate Program)
Regulatory Sensory Processing Disorders - Rosemary White OTR/L and Stanley I. Greenspan M.D. (12 hours workshop)
Lifespan Approach to Autism - Stanley I. Greenspan M.D. (6 hours workshop)

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca beni bilgilendirerek yönlendiren sayın danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Diken'e,

Her zaman her konuda bana yardımcı ve destek olan sevgili hocam Doç. Dr. İlknur Maviş'e,

Herhangi bir sorumda kapısı her zaman açık olan sayın hocam Yard. Doç. Dr. Bülent Toğram'a,

Bu çalışmayı gerçekleştirme aşamasında bilgi ve deneyimlerini aktararak yardım ve desteğini esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Barış Korkmaz'a,

Dil ve konuşma bozuklukları alanının gelişmesinde ve bizim yetişmemizdeki emek ve katkılarından dolayı sayın hocam Prof. Dr. Seyhun Topbaş'a,

Tez çalışması boyunca fikirleriyle beni yönlendiren sayın hocam Dr. Özlem Diken'e,

Her zaman desteğini hissettiğim sevgili Utku Savtak'a,

Yüksek lisans programı ve tez aşaması boyunca birlikte olduğumuz arkadaşım Mukadder Gülpınar'a,

Tez çalışmam süresince bütün yardım çağrılarına cevap vererek çalışmaya katkıda bulunan başta Nurşen Kayatürk ve Filiz Peynircioğlu olmak üzere araştırmaya katılan BİLFEN Okulları, 50. Yıl İlköğretim Okulu (İÖO), Görele İÖO, İshakağa İÖO, İsmail Tarman İÖO, Mahmut Erseven İÖO, Seyrantepe İÖO, Şair Behçet Kemal İÖO, Tınaztepe İÖO, Yaşar Doğu İÖO, Ziya Ünsel İÖO, Zübeyde Hanım Anaokulu, Bizim Çocuk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Lali Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi öğretmen, eğitmen ve uzman dil ve konuşma terapistlerine,

Desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyerek benim bu günlere gelmemi sağlayan, sevgileri ve anlayışlarıyla hayatımdaki en önemli kişiler olan biricik annem ve babama,

Sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Ülkemizde pragmatik dil sorunları olan çocuklar okulöncesi zamanda ve ilköğretimde görünür hale gelmekte ve zamanla sosyal ilişkilerinde artan sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak sorunun ne olduğunun saptanmasında ve uygun müdahale planının oluşturulmasında uzmanlar, ebeveynler ve öğretmenler çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bunun nedenlerinden biri de pragmatik dil becerilerini değerlendirecek nesnel bir aracın bulunmamasıdır.

Bu araştırmanın amacı 5-12 yaş arası çocukların pragmatik dil becerilerini değerlendirme için geliştirilmiş Pragmatik Dil Becerileri Envanteri'nin (PDBE) Türkçe adaptasyon ve standardizasyon çalışmasını yapmaktır.

Pragmatik Dil Becerileri Envanteri Türkçe Versiyonu (PDBE-TV) 45 maddelik, norm referanslı, öğretmen değerlendirmesine dayalı bir değerlendirme aracıdır. Değerlendirme kategorisi 5-12 yaş arası çocuklarda pragmatik dil gelişimidir. 5-10 dakika gibi kısa bir süre içinde uygulanabilen bu değerlendirme 9 puanlı bir Likert ölçeği özelliği taşımaktadır.

PDBE-TV, uygulaması ve yorumlaması kolay bir envanter olduğu için tercih edilmiştir. Aynı zamanda Türkçe'de henüz standardizasyonu yapılmış ve pragmatik dil becerilerini değerlendiren bir araç bulunmamaktadır. Bu nedenle bu envanterin konuyla ilgili bir giriş çalışması olması hedeflenmiştir.

Bu araştırma betimsel bir araştırma niteliğindedir. Bu çalışmada İstanbul ilinde bulunan toplam 18 okuldan 705'i erkek ve 678'i kız olmak üzere toplam 1383 çocukla ilgili veri toplanmıştır. Bu çocukların yaş aralığı 5-12'dir.

Yapılan analizler sonucunda PDBE-TV'nin alfa katsayısı açısından yüksek değerlere sahip olduğu ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Ek olarak yapılan test-tekrar test analizinde PDBE-TV'nin sonuçlarının zamana karşı kararlı olduğu görülmüştür. Ayrıca standardizasyonu yapılmamış olmasına karşın bir tez çalışmasında kullanılmış olan Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi Ölçeği kullanılarak ölçüt bağımlı geçerlilik değerlendirilmiştir. Bu veriler doğrultusunda PDBE-TV'nin Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi Ölçeği (PDKL) ile arasında ölçüt bağımlı geçerliğinin olduğu söylenebilir. Ayrıca PDBE-TV'nin otistik bozukluk gösteren bireyler ve zihinsel yetersizlikler gösteren bireyler ile normal gelişim gösteren bireyleri birbirinden ayırdığı sonucuna varılmıştır.

Dolayısıyla bu envanter okullarda tarama amaçlı olarak kullanılabilir ve ortalamanın altında olduğu tespit edilen bir öğrencinin daha detaylı değerlendirilmesi amacıyla çocuk nörologları, rehberlik ve araştırma merkezleri gibi çeşitli yerlere yönlendirilmesi mümkün olabilir. Ayrıca pragmatik dil becerilerini geliştirmek amacıyla hedefler belirlenmesinde de bu envanterin maddelerinden yararlanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Pragmatik Dil Becerileri Envanteri, Pragmatik dil gelişimi, 5-12 yaş pragmatik dil değerlendirme

ABSTRACT

In Turkey, children with pragmatic problems become apparent at preschool and elementary school with accompanying difficulties in their social relations which increase gradually. However experts, parents and teachers usually remain unsatisfactory in determining the problem and forming the corresponding intervention plan. One of the reasons for this issue is the lack of an objective instrument which can evaluate pragmatic skills.

Purpose of this research is adaptation and standardization of Pragmatic Language Skills Inventory (PLSI) into Turkish. PLSI is designed to evaluate pragmatic skills of 5-12 years old children.

Turkish version of Pragmatic Language Skill Inventory (PDBE-TV) has 45 articles, standard reference and it is dependant on teacher evaluation. Evaluation category is pragmatic language development of the children between 5 and 12 years old. The evaluation can be applied in such a short time such as 5-10 minutes and it features a 9 points Likert scale.

PDBE is preferred because of its easy application and interpretation. In addition, there is yet no standardized instrument in Turkish which can evaluate pragmatic language skill. Therefore this inventory aims to be an introductory study about the topic.

This research is descriptive. In this research data is gathered from 705 males and 678 females, in total 1383 children who are between 5-12 years old among 18 schools in İstanbul.

Analysis yielded a high alpha coefficient which points out that PDBE-TV is indeed a reliable inventory. In addition re-testing results showed that PDBE-TV is time-independent. Although not standardized, another thesis research Pragmatic Language Skills Control List Scale is used to evaluate the criteria dependent reliability. According to data gathered, it can be stated that PDBE-TV and Pragmatic Language Skills Control List Scale have criteria interdependent reliability. Furthermore it is observed that PDBE-TV can differentiate between persons with autistic defect, mental incapacity and persons who show normal development.

Therefore this inventory can be used as a means to scan in schools and upon determining below average students, those students can be directed to proper child neurologs, guidance and research centers in order to be evaluated in detail. This inventory's articles can also be used in setting objectives to improve pragmatic language skills.

Keywords: Pragmatic Language Skills Inventory, Pragmatic language development, 5-12 years pragmatic language assessment

	SAYFA
JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI	i
ÖZGEÇMİŞ	ii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGE ve KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ ve AMAÇ	1
Amaç	2
Önem	2
<i>Pragmatik Dil Problemi Olan Öğrencilerin Belirlenmesi</i>	3
<i>Pragmatik Dil Becerilerindeki İlerlemenin Belgelenmesi</i>	3
<i>Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme Sürecinde Dil Hedeflerini Belirleme</i>	3
<i>Araştırmalar için Veri Toplama</i>	3
KAYNAK BİLGİSİ	5
İletişim ve Dil	5
Pragmatik Yetiler	5
<i>Pragmatik Yetilerin Gelişimi</i>	8
Pragmatik Dil Bozukluğu	10
Pragmatik Dil Becerileri Değerlendirme Yöntemleri	12
GEREÇLER ve YÖNTEMLER	14
Araştırma Modeli	14
Araştırma Grubu	14
Araç Gereçler	15
Veri Toplama İşlemi	16
Veri Toplama Ortamı ve Uygulama Süreci	16
Veri Analizi	17
Uygulamanın ve Veri Analizlerinin Güvenirliği	23

	SAYFA
BULGULAR ve TARTIŞMA	25
Bulgular	25
<i>PDBE-TV'nin Güvenirlik Bulguları</i>	25
<i>İç Tutarlılık Güvenirliği</i>	25
<i>Test-Tekrar Test Güvenirliği</i>	25
<i>PDBE-TV'nin Geçerlik Bulguları</i>	26
<i>Ölçüt Bağımlı Geçerlik</i>	30
<i>PDBE-TV'nin Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki</i>	31
<i>Alt Ölçek Maddeleri ile Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişki</i>	31
<i>Alt Ölçek Standart Puanları ile Pragmatik Dil Becerileri İndeksi Arasındaki İlişki</i>	31
<i>PDBE-TV'nin Ayırdedici Geçerliği</i>	32
<i>Doğrulayıcı Faktör Analizi</i>	33
Tartışma	35
SONUÇ ve ÖNERİLER	37
Sonuç	37
Öneriler	37
KAYNAKLAR	38
EKLER	41

ÇİZELGELER DİZİNİ

ÇİZELGE NO ve ADI	SAYFA
Çizelge 1. Cinsiyete Göre Norm Grubunun Dağılımı ve Yüzdelerik Dilimleri	13
Çizelge 2. Yaşa Göre Norm Grubunun Dağılımı ve Yüzdelerik Dilimleri	14
Çizelge 3. Ham Puanların Yüzdelerik Dilimlere ve Standart Puanına Dönüştürme (Kızlar)	17
Çizelge 4. Ham Puanların Yüzdelerik Dilimlere ve Standart Puanına Dönüştürme (Erkekler)	18
Çizelge 5. Alt Ölçek Standart Puan Toplamının Yüzdelerik Dilimlere ve Pragmatik Dil Becerileri İndeksine Dönüştürme	19
Çizelge 6. PDBİ ve Alt Ölçek Standart Puanlarını Yorumlama Rehberi	22
Çizelge 7. Norm Örnekleme için Alpha Katsayısı ve Ölçmenin Standart Hatası (PDBE-TV Değerleri)	24
Çizelge 8. PDBİ'nin Test Tekrar Test Güvenirliği (N=88)	25
Çizelge 9. Sınıf İçi Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)	26
Çizelge 10. Sosyal Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)	27
Çizelge 11. Kişisel Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)	28
Çizelge 12. PDBE-TV Standart Puanları ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi (PDKL) Puanları Korelasyonu (N: 60)	29
Çizelge 13. PDBE-TV Alt Ölçekleri Arasında Korrelasyon	30
Çizelge 14. Alt Ölçek Standart Puanları ile PDBİ Arasında Korelasyon	30
Çizelge 15. Tanı Gruplarının Pragmatik Dil İndeksideki Performansları	31
Çizelge 16. Tanı Gruplarının Pragmatik Dil İndeksideki Performansların Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	31

ŒEKİLLER DİZİNİ

ŒEKİL NO ve ADI	SAYFA
Œekil 1. PDBE-TV Doğrulatoryı Faktör Analizi Sonucunda Standart Hale Getirilmiş Katsayılar ve Hata Varyansları	34

SİMGE ve KISALTMALAR DİZİNİ

ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
BEP	: Bireysel Eğitim Programı
CFI	: Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)
NNFI	: Non-Normed Fit Index (Normlaştırılmamış Uyuma İndeksi)
PDBE-TV	: Pragmatik Dil Becerileri Envanteri Türkçe Versiyonu
PDBİ	: Pragmatik Dil Becerileri İndeksi
PDKL	: Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi
PLSI	: Pragmatic Language Skills Inventory
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşıklık Hataları Kareleri Ortalamasının Karekökü)

GİRİŞ ve AMAC

İnsanlarda diğer bireylerle iletişim kurma çabası birbirlerine duygu, düşünce ve arzularını toplumdaki diğer bireylere aktarma çabasıyla ortaya çıkmıştır. Artan ortak sosyal yaşamla birlikte, eski çağlarda kullanılan kısıtlı işaret ve seslerin yerini karmaşıklaşan iletişim yöntemleri almıştır. Bu iletişim yöntemleri aynı zamanda düşüncenin gelişiminde de önemli rol oynamaktadır.

Dilbilimsel ya da başka türlü bir işaret sistemine dayanmadan olanaklı bir iletişim sınırlı ve ilkel olacaktır. Aracılık edecek bir anlatım biçimi olmadan zihinler arası bir anlaşma olanaksızdır. Düşüncenin gelişmesi, düşüncenin dilsel araçları ile bireyin toplumsal ve kültürel deneyimleri tarafından belirlenir. İletişimin niteliğindeki değişimlerle düşüncenin niteliğindeki değişimler paralellik göstermektedir. Çocuğun gelişimi düşüncenin toplumsal araçlarına yani dile egemen olmasına bağlıdır. Düşünce ile dil arasındaki bağlar, çocuğun gelişimi süreci içerisinde ortaya çıkar, değişime uğrar ve gelişir (Vygotsky, 1998). Sözel dil hem düşünceler arasında hem de dış dünyadaki olaylar ve başkalarının fikirleri ile bireyin kendi fikirleri arasında bağlantılar kurar. Ayrıca bunları zihinde depolamak açısından da en elverişli biçimdir (Korkmaz, 2005). Halliday'in (1985) de belirttiği gibi insanlar doğuştan sosyal varlıklardır ve dil de sosyal bir fenomendir. Aynı zamanda dilin kullanımı insanların dünyayla etkileşime girmelerinin ve diğer insanlarla iletişim kurmalarının birincil yoludur. Bu etkileşim ise karşılıklı olmaktadır.

İletişimin oluşması için bireyin topluluk içinde çevresiyle etkileşimini belirleyen bir amacı olması gerekmektedir. Bu amacın ortaya çıkışını kazanan bilgi, duygu, düşünce ve isteklerin başkalarına iletilerek paylaşılması ve dönüt ihtiyaçları gibi gereksinimler belirler. Dil ve iletişim bireylerin günlük yaşamlarında çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda ve farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Bu amaç ve durumlar dahilinde birey, dinleyicinin koşul ve beklentilerini de dikkate alarak farklı dil kullanımları sergiler (Topbaş, 2007).

Bu karşılıklı etkileşim sürecinde toplumsal kavramlar oluşturulur. İnsanların bireysel istek ve arzularının bu toplumsal kavramlarla biçimlenmesi, bunların toplum içinde diğer insanlarla iletişim ve işbirliği halinde doyurulabilmesi ise dilin bu çerçevede öğrenilmesini ve kullanılmasını sağlar. Bu ise dilin pragmatik yanını oluşturur (Korkmaz, 2005).

Birey tarafından iletilmek istenen mesaj yalnızca söylemin sözlük anlamıyla oluşturulmaz. Mesaj iletilirken kullanılan ses tonu, postür ve mimikler gibi sözel olmayan diğer değişkenler de mesajın içeriğini etkiler. Bu örtük bir anlatım biçimidir. Dolayısıyla sadece söyleneni duymak yeterli değildir. Aynı zamanda, iletilen mesajdaki niyeti ve esas anlamı anlayabilmek için durum analizi yapabilmek gereklidir. Aksi halde iletişimde bozulmalar olmaktadır. Örneğin, "bir kişi uzatabilir misiniz?" sorusu kişinin bir yetisini sorgulamak niyetiyle sorulmasından ziyade bir rica cümlesidir. Ayrıca bu sözce bağlam dışında ele alındığında oldukça anlamsız olmasına karşın, minibüste bir yolcunun başka bir yolcudan ücreti şoföre iletmesi için söylendiği bilindiğinde bir anlam kazanır. Dolayısıyla söylemde hem bağlam, hem de kültürün söylemin anlamı üzerindeki etkisi gözlenir. Bu sözcenin ifade ettiği anlamı anlayabilmemizi sağlayan bilgi, dilin pragmatik boyutunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla iletişim sadece

kavramların adlandırılarak anlamlandırılması ve ifade edilmesiyle oluşmamakta, aynı zamanda toplumsal bir formu da bulunmaktadır.

Pragmatik bozukluğu olan bir bireyin mesajı ileten kişinin mesajı iletmekteki amacını doğru ve yerinde kestiriminde sorunları olmaktadır. Bu nedenle birey iletişimde sorunlar yaşamakta ve iletilmek istenen mesajı yorumlamakta yetersiz kalabilmektedir. Bu yetersizlik ise toplumsal uyumsuzluğa sebebiyet vermektedir.

Türkiye’de pragmatik becerileri değerlendiren ve norm grubuyla karşılaştırmayı sağlayacak standart bir ölçme ve değerlendirme yöntemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla pragmatik dil becerilerinde problem yaşadığı düşünülen bir çocuğun nesnel değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. Bu ise hem tanılama sürecinde hem de çocuğun gelişimini gözlemlemede sorunları beraberinde getirmektedir.

Pragmatik Dil Becerileri Envanteri sayesinde pragmatik zorluk yaşayan çocukların belirlenmesi ve nesnel değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Aynı zamanda pragmatik dil bozukluğunun otizm ve mental retardasyon gibi bozukluklara eşlik ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu envanter, pragmatik dil problemleri yaşayan çocukların belirlenmesi ve tanı sürecinde faydalı olabileceği gibi tanılanmış bir çocuğa uygulanan müdahale yöntemlerinin çocuğun gelişimine nasıl bir katkısı olduğunu değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı 5-12 yaş arası normal gelişim çocukların pragmatik dil becerilerini değerlendirme için geliştirilmiş Pragmatik Dil Becerileri Envanteri Türkçe Versiyonu’nun (PDBE-TV) Türkçe adaptasyon ve standardizasyon çalışmasını yapmaktır.

Bu amaç doğrultusunda şu soruya yanıt aranmıştır:

1. Pragmatik Dil Becerileri Envanteri Türkçe Versiyonu (PDBE-TV) 5-12 yaş arası çocuklarda pragmatik dil becerilerini ölçme ve değerlendirme için geçerli ve güvenilir bir araç mıdır?

Önem

Dilin toplumsal boyutu sosyal iletişimimizi ve sosyal yaşantımızı şekillendiren en önemli etkidir. Çeşitli gelişimsel bozukluklarda dilin pragmatik bileşeni olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenle pragmatik bozukluğun belirlenmesi olası bir tanının varlığının göstergesi olabilmektedir.

Pragmatik dil becerilerinin gelişimi yaşla birlikte olmaktadır. Beş yaşında normal gelişim gösteren bir çocuğun dilin pragmatik kullanımı hakkındaki bilgisi daha ileri bir yaşta olan ve normal gelişim gösteren bir çocuğun bilgisine oranla sınırlıdır. Bu nedenle çocuğun pragmatik dil gelişimini takip edebilmek amacıyla çocuğun yaşına ve cinsiyetine uygun norm referanslarının olması gereklidir.

Ancak bireyin pragmatik yetisini değerlendirme için Türkçe’de herhangi bir araç bulunmamaktadır. Halbuki değerlendirme süreci gerekli müdahale ihtiyacının belirlenmesi ve müdahalenin planlanması yönünden de oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışma ile birlikte norm referanslı sonuçların üretilmiş olması öğrencinin pragmatik dil becerilerinin değerlendirilmesini sağlamakta ve kesim noktaları ile öğrencinin pragmatik dil problemi olma ihtimalinin değerlendirilmesi

mümkün olmaktadır. Bu değerlendirmeyle, pragmatik dil problemlerinin karakteristik özelliklerini gösteren bir çocuk tespit edilebilir ve daha detaylı bir değerlendirilmeye yönlendirilebilir.

Dolayısı ile pragmatik dil becerilerini değerlendiren ve Türkçe standardizasyonu yapılmış bu envanter; (1) Pragmatik dil problemleri olan çocukları tespit etmede, (2) Pragmatik dil becerilerindeki ilerlemeyi takip etmede, (3) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanması sırasında dil hedeflerini belirlemede ve (4) Araştırmalar için veri toplamada kullanılabilir. Bu bağlamda:

Pragmatik Dil Problemi Olan Çocukların Belirlenmesi

Değerlendirme yapmadaki amaçlardan en önemlisi belirli bir bozukluğa sahip çocukları belirleyebilmektir. Yapılan değerlendirmenin işlevsel olabilmesi için kullanılan yöntem veya aracın iki koşulu karşılayabiliyor olması gerekir. Bu koşullar:

- farklı değerlendiriciler tarafından aynı çocuk ile ilgili aynı zaman diliminde yapılan değerlendirmenin aynı tanıya yönlendirmesi gerekliliği
- bağıntılı ancak farklı durumlar arasında ayırt edici olabilmesi gerekliliği

olarak listelenebilir (Aiken, 2003). PDBE-TV, bu bağlamda incelendiğinde, gerekli değerlendirmeyi ve karşılaştırmayı yapabilmek için gereken geçerlilik ve güvenilirlik ölçütlerine sahiptir. Belirtilen yaş grubunda olan çocukların pragmatik dil gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak için gözlem ve aile görüşmesi gibi diğer ölçme ve değerlendirme teknikleri ile beraber kullanıldığında pragmatik dil bozukluğu ile ilgili önemli bilgiler edinilmesini sağlayacaktır.

Pragmatik Dil Becerilerindeki İlerlemenin Belirlenmesi

Belgeleme süreci çocuğa özel program planlama, karar verme ve eğitim düzenleme gibi konularda oldukça önemli bir yere sahiptir. Nesnel bir ölçek olan PDBE-TV'nin kullanımı eğitimcilerle öğrencinin pragmatik dil yetisi gelişimi ile ilgili somut ve nesnel bir bilgi sağlar. Aynı zamanda bu ölçek öğretmenler ve eğitimciler tarafından da doldurulabildiği için testin ihtiyaç duyduğu kadar tekrarlanmasına ve öğrencinin pragmatik dil gelişimini değerlendirmesine olanak verir. PDBE-TV aynı zamanda özel eğitim öğrencilerinin yıllık genel değerlendirilmelerinin yapılmasında da kullanılabilir. Bu bilgiler öğrencinin programının oluşturulmasında ve bir sonraki senede eğitime devam edip etmemesi gerektiği hakkında karar verilmesinde yardımcı rol oynayacaktır.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Geliştirme Sürecinde Dil Hedeflerini Belirleme

PDBE-TV, 5-12 yaş arası çocukların bireysel olarak pragmatik dil becerileri ile ilgili zayıf ve güçlü yanlarının belirlenmesinde yardımcı olur. Ölçekten elde edilen sonuçlar hem öğretmenin ve çocukla çalışan diğer profesyonellerin çocuğun pragmatik dil problemini tanımlamasında hem de müdahale ve hedef belirlemede kullanılabilir. Ölçekteki belirli maddeler müdahale için pragmatik dil hedefleri olarak seçilebilir.

Araştırmalar için Veri Toplama

Araştırma alışmaları geçerli ve güvenilir değerlendirme mekanizmaları gerektirir. Bu tür yöntemlerle elde edilen veriler objektif olarak var olanı yansıtabilir. Bu sayede ise üzerinde çalışılan beceri veya yetenek net olarak tanımlanabilir. PDBE-TV, yüksek geçerlik ve güvenilirlik katsayılarına sahip olması sayesinde pragmatik dil becerileri ile ilgili çalışmak isteyen araştırmacılar için yararlı bir değerlendirme aracı olacaktır. Buna ek olarak PDBE-TV'nin formatı pragmatik dil becerilerinin yalnızca test ile ilgili eğitimli kişiiler tarafından değil, aynı zamanda öğretmenler, dil ve konuşma terapistleri, aileler ve diğerleri tarafından da değerlendirilebilmesini sağlamaktadır. Bu sayede okul içi ve dışı durumlarda ve farklı kişiilerle uygulama kolaylığına sahip bulunmaktadır. Bu da veri toplamayı kolaylaştırmaktadır. Başka bir deyişle, PDBE-TV kolay uygulanan bir tarama envanteridir.

Bunlara ek olarak, uygulamasının kolay olması ve tek gerekliliğin çocuğu ve çocuğun içinde bulunduğu yaş grubunu tanıyan bir kişi tarafından doldurulması ise envanterin pratik olmasını sağlamış ve böylece kullanımının yaygın olabilmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda tanılama testi değil bir tarama envanteri olması da farklı disiplinlerden kişiilerin kullanımına olanak vermektedir. Bu envanter okullarda geniş çapta uygulanabilir ve norm düzeyinin altında yer alan çocukların daha detaylı bir değerlendirme için yönlendirilmesi mümkün olabilir. Böylece ocuğun yaşadığı problemin önceden belirlenmesi mümkün olabilecek ve çocuğun gerekli müdahaleler sonrasında gelişimi izlenebilecektir.

KAYNAK BİLGİSİ

Bu bölümde iletişim ve dilin pragmatik bileşeni başta olmak üzere dilin bileşenleri hakkında bilgilendirilme yapılacaktır. Ayrıca pragmatik dil bozukluklarına değinilecek ve pragmatik dil becerisini ölçmek için uygulanan ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden kısaca bahsedilecektir.

İletişim ve Dil

İletişimin gerçekleşmesi için gereken belirli öğeler vardır. Topbaş (2007) bu öğeleri şu şekilde tanımlar:

İletişimin olabilmesi için en az bir göndericiye ve bir alıcıya ihtiyaç duyulmaktadır. “Gönderici, iletişim amacı olan, hangi mesajı, nasıl göndereceğine karar verip eylemi gerçekleştiren kişidir. Tasarlanan mesajın aktarımı için mesajın gidebileceği bir yol (ya da oluk), iletişimin gerçekleşeceği bir ortam ve mesajı taşıyabilecek bir araca gereksinim vardır. Alıcı ise gönderilen mesajı almaya hazırlıklı olan, mesajı çözümlenebilir becerisine sahip ve aynı yolu ve aracı kullanan kişidir”.

Ancak iletişimin bir türü olan sohbet ya da karşılıklı konuşmanın oluşabilmesi için sadece mesajın iletilmesi yeterli olmamaktadır. Karşılıklı konuşmanın olabilmesi için herşeyden önce gönderici ve alıcı arasında ortak dikkatin kurulmasını sağlayacak ortak bir konuya ihtiyaç vardır. Buna ek olarak karşılıklı konuşmanın başlıca özellikleri arasında konuşmaya yeni konu katabilme, konuşmanın doğal akışını sürdürebilme ve konudan konuya yumuşak geçiş yapabilme yer almaktadır. Bu özellikler de kullanımbilgisi yani pragmatik başlığı altında incelenmektedir (Korkmaz, 2005).

Bloom ve Lahey (1978) dilin içerik, biçim ve kullanım olmak üzere üç bileşenden oluştuğunu söyler. İçerik ya da semantik bileşen, deneyimler yoluyla elde edilen düşüncelerin, soyutlamaların ve kavramların çeşitli biçimlerle simgelenmesidir. Buna göre içerik dilin anlambilgisini tanımlar. Semantik, sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin anlaşılması ve konuşma içinde uygun sözcüklerin kullanılması bilgisidir. Dilin biçim bileşeni ise sesbilgisi, biçimbilgisi ve sözdizim yapılarını içerir. Kullanım bileşeni ise dilin iletişim amacına yönelik pragmatik işlevleri yani sosyal kullanım alanını içermektedir.

Benzer bir tanımlama ise göstergebilimin içinde üç bölümden oluşan bir ayrımlaşmadan bahseder. Buna göre bu bölümler sentaks, semantik ve pragmatik bölümleridir. Bu tipolojiye göre, sentaks bir göstergenin diğer gösterge ile olan şekilsel ilişkisini konu alırken, semantik işaretlerin ve işaret ettiklerinin arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Pragmatik ise işaretlerin mesajı ileten ve mesajı çözümlenen için ifade ettiği anlamları içermektedir. Bu bağlamda da sentaks semantik için girdi sağlamakta, semantik ise pragmatik için girdi sağlamaktadır (Recanati, 2004).

Pragmatik Yetiler

Pragmatik, insanların iletilen mesajdaki semantik bilginin ötesinde bulunan anlamları nasıl oluşturduğunu ve karşısındakini nasıl anladığını açıklar. İnsan zihni, anlamları oluşturmak için çoğu insan davranışlarının temelinde yer alan kestirim mekanizmasını kullanır. Kestirim yolu ile dinleyici mesajı ileten kişinin

söylemlerindeki anlamı çıkarır. Örneğin, “camı açabilir misin?” cümlesindeki gibi geleneksel isteklerde dinleyici mesajı ileten kişinin dinleyicinin camı açabilme becerisini sorgulamadığını ama camın açılmasını talep ettiğini anlayabilir. Bunun anlaşılmasını sağlayan ise ortak pragmatik kullanımın olmasıdır (LoCastro, 2006). Semantik ve pragmatik bileşen, ağırlıklı olarak ima ya da mizah gibi gizli, örtük anlatımları yorumlama ve kullanma konusunda kesişir (Korkmaz, 1995). İma ve mizahi durumlarda kelimeleri sözlük anlamlarıyla yorumlamak ifadedeki iletilmek istenen anlamın gözardı edilmesine sebep olur. Bu nedenle, iletilmek istenen mesajı doğru olarak yorumlamak için, ifadenin içinde bulunulan bağlamla ilişkisini değerlendirebilmek önemlidir. Başka bir deyişle söylenen ile ne kastedildiğinin anlaşılması çıkarım yapmak ve varsayımlarda bulunmakla olanaklı olur. Varsayımlar da semantik ve pragmatik arasındaki kompleks etkileşimler sonucu oluşturulur (Levinson, 1983).

Pragmatik boyut, dilin sosyal bağlamda belli bir amaca yönelik işlevi ile iletişim amacına uygun kullanıma ait bilgidir. Dilin işlevi iletişim amacına uygun olarak insanların konuşma nedenleri ve gereksinimlerini içerirken, sosyal bağlam insanların aynı ya da değişik amaçlara ulaşmak için dilin biçimsel seçenekleri arasından nasıl seçim yaptığını belirler (Topbaş, 2001).

McCarthy (1991) pragmatik boyutu bağlam içindeki anlam çalışması olarak nitelendirir ancak bağlamın doğasını çok fazla açıklamaz. Thomas’a göre ise (1995), bağlam, göndericiyi, dinleyiciyi, potansiyel anlamı sağlayan dilbilimsel formlar ile söylemin fiziksel, sosyal ve dilbilimsel çevresini içerir. Dolayısıyla anlam, dinleyici ve gönderici arasındaki etkileşimle şekillenen dinamik bir süreçtir. aynı zamanda içeriğin diğer öğelerinden ve dilbilimsel formlardan da etkilenir. Bu tanımın içinde, dinleyicinin de anlamı oluşturan bir öğe olarak yer alması dili kullanan iki tarafın da anlamın üretimindeki etkisini ortaya koyar. İletişimde bulunan kişiler sözcükleri kullanarak bütünlüklü bir mesaj oluşturur ve bu esnada dilbilgisel yetileri esnek olarak kullanarak anlamlı semantik ilişkiler üretirler (Levinson, 1983).

Başka bir deyişle pragmatik boyut, konuşmacının iletmek istediği anlam ve dinleyicinin iletilen mesajı yorumlaması ile ilgilenen bir çalışma alanıdır. Söylemi oluşturan kelime ve cümlelerin kendi başlarına içerdikleri anlamlar haricinde, konuşmacının bu söylem ile ne ifade etmek istediğinin analiz edilmesini içeren bir daldır. Bu nedenle pragmatik boyut konuşmacının iletmek istediği anlamın çalışılmasını içerir (Yule, 2008). Buradan hareketle dinlemenin de semantik ve pragmatik arasındaki bir kesişim noktasını yansıttığı sonucuna varılabilir. Dinleme, duyma gibi pasif bir süreç değil, sözel girdiyi anlama ve yorumlamayı içeren aktif bir süreçtir. Bu da duyulanların işleyen bellekte anlamlandırılması ile mümkün olmaktadır. Başka bir deyişle dinleme, mesajı ileten kişinin bu mesajla iletmek istediği anlamın çıkarılmasıdır (Korkmaz, 2005).

Bu yaklaşım aynı zamanda konuşmacının söylem aracılığıyla kastettiği anlam ile ilgili bir sonuca varmak için dinleyicinin nasıl bir çıkarım yaptığını da araştırır. Bu tarz bir çalışma sadece iletilen sözel mesajın değil, buna eşlik eden ve sözel olmayan diğer bilgilerin de iletişimin üzerinde ne derece önemli olduğunu inceler. Buna görünmeyen anlamın incelenmesi de denebilir. Dolayısıyla, pragmatik boyut, söylem sırasında dile getirilenlerden daha fazla bilginin ne

şekilde iletildiğinin çalışılmasını içerir (Yule, 2008). Söylemlerde iletilen mesajın semantik ve gramer yapısıyla ifade edilmek istenen fikir aynı olmayabilir. Yalın semantik anlam ile esas söylenmek istenen arasındaki ayrılık bazı durumlarda en az düzeyde olurken, metaforlar, ironi gibi mecazi anlamlar içeren durumlarda mesajdaki iletilmek istenen anlam bağlamdan destek alarak anlaşılabilir. Ayrıca birden fazla anlama gelebilen, belirsiz söylemlerde ifadenin iletildiği durum ve içerik göz önüne alınarak karar vermek mümkün olmaktadır. Genel olarak, belirgin dilbilimsel anlam ve kastedilen anlam arasında bir ayrılık olduğu süreçte iletilmek istenen mesajın anlamı pragmatik olarak çözümlenebilmektedir (Ariel, 2008).

İletişim, etkileşimde bulunularak üretilen, dolayısıyla sosyal içeriği olan bir süreçtir. Bu süreç ise dilsel ya da dilsel olmayan bağlamı ve bağlamda yer alan konuşmacılar ve durumları dikkate almayı gerektirir (Topbaş, 2001). Buna ek olarak pragmatik bağlam, göndericinin mesajın içeriğine ve mesajın iletildiği kişiye karşı olan tutumunu da inceler. Başka bir deyişle pragmatik bağlam kişilerarası anlam ve tutumlar gibi durumlar ile düşünsel ve önermesel anlamları da göz önünde bulundurur (Halliday, 1985). Aynı zamanda pragmatik boyut kişilerin içinde bulunduğu kültürden de etkilenmektedir (Levinson, 1983).

Bu ise kişilerin belirli bir bağlam ve durum içerisinde ne demek istediğinin ve aynı zamanda bu bağlam ve durumun söylem üzerindeki etkisinin incelenmesini gerektirir. Dolayısıyla pragmatik bir inceleme, konuşmacının iletmek istediği söylemi oluştururken kiminle konuştuğu, nerede, ne zaman ve hangi şartlar altında söylemi organize etmek durumunda olduğunu göz önüne alarak söylemin analizinin yapılmasını içerir. Bu bağlamda bakıldığında ise pragmatik boyut içeriksel anlamın çalışılmasını içerir (Yule, 2008).

Başka bir deyişle, pragmatik boyut günlük yaşam dilimizi inceleyen boyuttur. Bu ise konuşmacının amacına ve ortamın bağlamına uygun olarak sosyal ve bilişsel düzeyde belirlenen davranışların seçimi ile etkili olur. Sıra alma, söyleyişi başlatma ve sürdürme, konu açma, söylem düzeltme kuralları pragmatik boyutun konusudur. Nerede, ne zaman, kiminle iletişim kurulacağına göre yapılan seçimler ve dinleyiciden alınan sözel ve sözel olmayan dönütler ışığında dil kullanımı yönlendirilir (Topbaş, 2001).

Bu bakış açısı neyin söylenecek ve neyin söylenmeyecek olduğuna nasıl karar verildiği sorusunu akla getirmektedir. Buna verilecek en basit yanıt ise yakınlık kavramı ile ilintilidir. Fiziksel, sosyal veya kavramsal yakınlık paylaşılan ortak deneyimlere işaret eder. Dinleyicinin konuşmacıya ne derece yakın veya uzak olduğu ise ne kadar bilginin söylemde yer alması gerektiğini belirler. Dolayısıyla, pragmatik boyut kişiler arası fiziksel ve sosyal mesafe ile kavramsal yakınlığın söylem üzerindeki etkisinin çalışılmasını içerir (Yule, 2008).

Konuşma ve iletişimde Grice İlkeleri (Gricean Maxims) olarak bilinen bazı temel pragmatik kurallar bulunmaktadır. Grice (1975) bu ilkelere göre nitelik, nicelik, ilişki ve tutum kategorileri dahilinde çeşitli prensiplerden bahseder. Nicelik kategorisi, sağlanan bilgiyi değerlendirir ve iki ilkesi vardır. Bunlardan birincisi katılımın gerekli olduğu derecede bilgilendirici olması, ikincisi ise gerekenden daha fazla bilgi içermiyor olmasıdır. Nitelik kategorisi ise gene iki ilke içermektedir. Bunlardan birincisi yanlış olduğuna inanılan bir şeyin doğruymuş

gibi söylenmemesi, ikincisi ise yeterli kanıtı sahip olunmayan söylemin doğruymuş gibi söylenmemesidir. İlişki kategorisinde ise konu ile ilgili olma ilkesi yer almaktadır. Son olarak, tutum kategorisinde ise ne söylendiği ile değil nasıl söylendiği ile ilgili kurallar bulunmaktadır. Açık olmayı niteleyen bu kategoride belirsizlikten kaçınmak, gereksiz uzunlukta sözce kullanmamak ve düzenli olmak gibi kurallar yer almaktadır. Bu kurallar ise pragmatik dil becerilerinin bilişsel, sosyal ve dilbilimsel gelişimlerin bir kesişim noktası olduğu düşüncesinin yolunu açmıştır. Örneğin bir olayı onu yaşamamış birine anlatmak son derece karmaşık bilişsel işlevleri gerektirmektedir. Öncelikle olayın bağlamdan kopuk olarak tekrar canlandırılması gerekmektedir. Bunun için ise bilginin organize edilmesi, temel dilbilgisi kurallarına uygunluk, bilginin formülasyonu, söylemi bağlamak için kullanılan birleştirici araçların uygunluğu ve dinleyicinin konu ile ilgili bilgi gereksinimlerinin göz önünde tutulması gereklidir. Dolayısıyla olay ya da öykü anlatma başlıca pragmatik yetilerden biridir (Korkmaz, 2003).

Grundy (2000) konuşma içindeki kelime, cümle ve söylemlerin sadece sözlük anlamıyla değerlendirildikleri takdirde anlamın çoğunlukla bulanık olacağını söylemiştir. İletinin işlevsel ve anlamlı olabilmesi kişinin bağlam, tonlama gibi çeşitli durumlardan yararlanarak ve iletilen bilgileri kullanarak çıkarsamada bulunmasını gerektirir. Burada şöyle bir örnek kullanılabilir. “Ben buradayım” cümlesi sözlük anlamıyla değerlendirildiğinde dinleyiciye mesajı iletenin bulunduğu konum ile ilgili bilgi verdiği sonucu çıkarılır. Ancak eğer bu cümle güç bir durumda olan bir kişiye söyleniyorsa, “Ben bu zor durumda, senin yanında olup sana destek olacağım, yalnız değilsin” anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla söylemin anlamını anlayabilmek için söylemin üretildiği bağlamı ve söyleme eşlik eden dil üstü özelliklerin de mesajın doğru yorumlanması için biliniyor olması gerekir.

Pragmatik Yetilerin Gelişimi

Pragmatik yetiler doğuştan getirdiğimiz ve değişmez yetiler değildir. Sosyal etkileşimlerde bulunarak ve dil kullanım yetisinin gelişimine paralel olarak gelişim gösterir. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu kültürden de etkilenir. Aynı zamanda yaşla gelişen kullanımlar ve kullanımlarda hakimiyet artışı gözlenir. Örneğin dört yaşındaki bir çocuk dinleyicisinin konu ile ilgili önceki bilgisini göz önüne almadan bir olayla ilgili anlatımda bulunabilir ve dinleyicinin durumu anlayabilmesi için çeşitli açıklamalar talep etmesi gerekir. Ancak ilerleyen yaşla birlikte çocuk karşısındakinin düşünsel perspektifini göz önüne almaya başlar ve konu ile ilgili gereken ön bilgiyi dinleyicisine sağlar (Hickmann, 1996).

Konuşma içinde pragmatik yetilerin gelişimi incelenirken göz önünde bulundurulması gereken üç bölüm bulunmaktadır. Bunlar, (1) İletişimin işlevleri ya da iletişim niyetlerinin çeşitliliği, (2) Çocuğun farklı durum ve ortamlarda iletişim tarzını uygun bir biçimde ayarlayabilmesi ve (3) Çocuğun sıra alma, konu açma ve iletişim hatalarını düzeltme gibi söylem yönetme yetilerinin gelişimidir. Bu beceriler yaşla birlikte gelişir (Paul, 2007).

Pragmatik becerilerin gelişimi dil edinimi öncesinde kendisini göstermeye başlar. Dolayısıyla pragmatik becerilerin gelişmesi için dilin edinilmesi ön şartı

bulunmamakta, aksine bu beceriler dil edinimi ile beraber gelişmektedir. Örneğin, dil öncesi sıra alma becerisi 8 aylık çocuklarda gözlenmektedir. Bu aşamada ses tekrarlarını bir yetişkinle oyun gibi sıralı bir biçimde tekrarlarlar (Ninio ve Bruner, 1978). Ancak özellikle beş yaşından itibaren pragmatik dil becerileri artan deneyimler ve ortamların yanı sıra ilerleyen bilişsel becerilerle de hızla gelişmeye başlar. Örneğin 4 ila 6 yaş arasında çocuk söylemdeki dolaylı anlamları anlamaya başlar (Eson ve Saphiro, 1982). Gene 5 ila 7 yaş arasında bir konu dahilinde tematik anlatım yapma, başka bir deyişle uygun bir giriş, gelişme ve sonuç kullanarak basit bir hikayeyi başından sonuna kadar anlatma becerisi gelişir (Liles, 1993). 9 yaş civarında ise dilin nazik kullanımı tamamlanmış olur (McTear ve Conti-Ramsden, 1992). Bunlar pragmatik dil becerilerinin yaşla gelişimine birer örnektir.

Genel olarak formel ve pragmatik dil becerileri özellikle ilkökul çağında hızla gelişir ve bu gelişim kendini sosyal ortamlara uyum sağlayabilme becerisinde gösterir. Dolayısıyla pragmatik beceriler yaşa bağlı olduğu kadar bilişsel becerilere, sosyal iletişimin içeriğine ve deneyimlere bağlıdır (Prutting ve Kirtchner, 1987).

Rapin ve Allen da (1998) sözel olan pragmatik yetiler ile sözel olmayan pragmatik yetiler arasında bir ayrım yapar. Bu ayrıma göre ortak dikkat, uygun süreli göz teması, jest ve mimiklerin yerinde kullanımı, postür, yüz ifadeleri gibi sözel olmayan ama söylemin anlamını değiştirebilen özellikler sözel olmayan pragmatik özellikler arasında yer alır. Bu özelliklerin kullanımı ve iletişim ortamının bu araçlar sayesinde gönderdiği bilgiyi yorumlama da iletişimin pragmatik yanını oluşturur.

Sosyal iletişim becerisinin en önemli göstergelerinden biri de çocuğun ortak dikkat kurabiliyor olmasıdır. Ortak dikkatin dört bileşeni vardır. Bunlardan ilki, sosyal bir iletişim ortamını takip edebilme ve onu yönlendirebilmedir. Aynı zamanda nesnelere ve kişileri uygun bir şekilde yönlendirebilmek ve bunların arasında koordinasyon sağlayabiliyor olmak da gereklerden biridir. Örnek olarak bir nesneyi isteyen çocuğun önce anne ile göz teması kurması ve daha sonra istediği nesneye doğru bakışlarını kaydırması ve anneye tekrar bakması verilebilir. Duygu ve etkilenim durumlarının kişilerle paylaşımı ve deneyimleri paylaşma amacıyla kişilerin dikkatini nesne veya olaylara çekebilme de ortak dikkatin bileşenlerindedir (Wetherby, Prizant ve Schuler 2000).

Pragmatik becerilerin oluşumunu etkileyen bir diğer önemli faktör de Zihin Kuramı (Theory of Mind) gelişimidir. Zihin Kuramı, kabaca, diğer kişilerin düşüncelerini, inançlarını, isteklerini, amaçlarını yani kısaca zihinsel durumlarını anlayıp bu bilgiler doğrultusunda söylediklerini analiz etme, davranışlarını anlamlandırma ve ne yapabileceklerine dair kestirimde bulunabilme becerisini tanımlar. Çocuklarda 3-4 yaş civarında bu becerinin geliştiği gözlenir. Buna karşın çok daha önceki yaşlarda çocukların zihin kuramının öncüllerini oluşturan becerileri geliştirdiklerine dair kanıtlar da bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi görsel perspektif alma becerisi olarak isimlendirilebilir (Howlin ve ark., 2003). Yine zihin kuramına bağlı başka bir beceri ise çocuğun *görmek bilmek demektir* düşüncesini edinmesidir. Örneğin, 3 yaşındaki bir çocuk, diğer kişinin kutuda ne olduğu öğrenmesi için kutuya bakmasının gerektiğini bilir. Dolayısıyla çocuk

konu ile ilgili bilgi sahibi olunmasının o bilgiyi toplamaktan, edinmekten geçtiğini öğrenir. Ek olarak başka kişilerin duygu ve düşüncelerinin elde olan bilgilerle şekillendiğini biliyor olan çocuk bu düşünce ve duyguları değiştirmek veya etkilemek için kişilere gerekli bilgileri sunması gerektiğini fark eder (Cole ve Cole, 2001).

Zihin kuramının gelişiminin önemi birden çok alanda görülebilir. İlk olarak sosyal davranışların anlam kazanmasını sağladığı söylenebilir. Diğer kişilerin durumlarını anlamak, davranışlarını açıklamamızda ve bir sonraki hamlelerinin ne olacağı hakkında fikir yürütmemizde yararlıdır. Buna ek olarak, iletişimin kişiler için anlamlı olmasını sağlar. Zihin kuramının gelişimi sayesinde iletişim başlatan kişinin o cümleyi ne amaçla söylediğinin bilincine varılır. Aynı zamanda mecazi söylemlerin de anlaşılmasını da sağlar. Ayrıca, yanlış inanışları keşfetmeyi ve diğer kişiyi nasıl kandırabileceğimizi farketmeyi sağlar. Empati yeteneği de zihin kuramının gelişimine bağlıdır. Buna göre kişi bir olayı başkasının nasıl yorumlayacağı ve olaya nasıl bir tepkide bulunacağını, konu hakkında ne hissedebileceğini tahmin edebilir. Aynı zamanda kendi duygu ve düşüncelerinin başkalarından farklı olabileceğini de keşfeden çocuk kendi düşüncelerini ifade etmesi gerektiği durumların olabileceğini de keşfeder (Howlin ve ark., 2003).

Pragmatik Dil Bozukluğu

Pragmatik dil bozukluğu iletişim ortamını idare etme gücünü olarak kendini gösterir. Genelde belirli bir bağlamda uygun dil kullanımında sorunlar yaşanır. Pragmatik problemi olan birey sentaktik olarak uygun ve kompleks söylemler kullanabilmesine rağmen bu söylemler iletişimsel bağlamda uygunsuz kaçabilir (Bishop, 2000). Örneğin sınıfta öğretmene giydiği çorapların pantolonuyla uyumsuz olduğunu söyleyen bir öğrencinin kurduğu cümle dilbilgisel açıdan doğru bir cümle olmasına karşın içinde bulunulan ortam ve bağlam göz önüne alındığında oldukça uygunsuz olarak nitelendirilebilecek bir söylemdir. Diğer yandan, bir yere davete giderken eşinin fikrini sorması üzerine böyle bir cümlenin söylenmesi oldukça doğal ve kabul edilebilir bir durum olacaktır. Pragmatik becerilerde yeterlilik bu durumlar arasındaki uygunluk ve uygunsuzluk ile ilgili doğru yorumda bulunabilmeyi sağlamaktadır.

Pragmatik boyutun tanımları incelenirken çoğu kaynakta bulunan tanımların ana temasında sözel dilin yer aldığı gözlenir (örnek, Huang, 2007; Yule, 2008). Ancak pragmatik bozukluklarla ilgili yapılan çalışmalar söz konusu olduğunda işin doğası değişmekte ve sözel dil önemini yitirmektedir. Pragmatik bozuklukların tanımlanması ve değerlendirilmesi gibi konulara sahip çalışmalarda, sözel ifadeler verilen önemin yerini sözel olmayan ancak iletişimsel işlevleri olan jest, mimik, postür, sosyal uyum gibi özellikler almaktadır. Bu ve benzeri özellikler ise dil kullanımından bağımsız olarak ortaya çıkan pragmatik özelliklere örneklerdir (Perkins, 2007). Pragmatik dil bozukluklarında, dilin normal kullanımında bağlamsal ve episodik hafıza gibi çeşitli ek bilişsel oluşlarda sorunlar söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda, kısa süreli hafızanın veya dikkat süresinin sınırlı olması gibi bazı bilişsel oluşların kısıtlılığı ise dilin kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir. Dilin iletişimsel olarak kullanılabilmesi için cümlelerin sözlük anlamlarının yorumlanmasının yanı sıra çıkarım ve varsayımlarda bulunulabilmesi ve cümlenin içinde iletilmeyen ancak ortam bağımlı

İpuçlarından yararlanılabilişmesi de gerekmektedir. Bunlara ek olarak, olası seçeneklerin arasından uygun olanı seçmeye yarayan dil yetisi de gereklidir. Entonasyon, jest ve mimik kullanımları gibi ifadenin sözel iletiminden bağımsız dil üstü özelliklerin de tutarlı bir biçimde çözümlenebilmesi önemlidir. Bu yeti sayesinde bir sorunun dolaylı bir rica mı yoksa gerçekten bir soru mu, ya da bir övgünün gerçekten takdir amaçlı mı söylendiğı yoksa sarkastik bir amaçla mı kullanıldığı gibi durumların anlaşılması mümkün olmaktadır. Söylemin mecazi mi, eğretilmeli mi, deyimsel mi yoksa görünürdeki ile aynı anlama mı sahip olduğu bu şekilde anlaşılır (Paradis, 1998).

Pragmatik dil bozukluğu tanımı dil kullanımında iletilmek istenen anlamın ne olduğunu anlamadaki yetersizliktir. Dolayısıyla dil ile içerik arasında bir uyumsuzluğun bulunma durumudur. Bu nedenle pragmatik bozukluk ile yüksek işlevli otizm ya da Asperger sendromu gibi diğer bazı tanı grupları birbirini karşılıklı dışlayan tanı grupları değildir. Ancak pragmatik bozukluğun ek bir sosyal problem ya da herhangi bir öğrenme güçlüğüne bağlı olmadan da görülebildiğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Adams, 2002). Örneğin, Bishop (1989) arkadaş ilişkileri kurma isteğı veya ilgi alanları konusunda sıkıntı yaşamayan ancak bariz pragmatik sorunlar yaşayan çocukların sayısının hiç de azımsanmayacak ölçüde olduğuna dikkat çeker. Otizmde ise sosyal iletişim başlatma ve sürdürmede zorluk ile kısıtlı ilgi alanı ayırıcı özelliklerdendir.

Yaygın gelişimsel bozukluk ya da otizm tanılı bireylerin iletişim şablonları incelendiğinde bazı yönler dikkat çeker. Örneğin konuşmalarında prozodi problemleri göze çarpar. Değişen oranlarda tonlamada problemler vardır. Konuşmaları farklı derecelerde de olsa monoton ve katıdır. Konuşma hızları normalden farklı olabilir ve akıcılık problemleri yaşayabilirler. Seslerinin yüksekliğini ayarlamada sorunlar olabilir, örneğin aradaki mesafeyi ve arka plan gürültüsü olup olmadığını hesaplayamadıkları için sessiz bir ortamda yakınlarında duran biriyle yüksek sesle konuşabilirler. Bu da bazı sosyal ortamlarda iyice garip görünebilir. Buna ek olarak konuşmada konuya teğet denebilecek bir konuşma gözlenir. Konunun anafikrine ulaşarak karşısındakine sunmakta zorluk yaşarlar. Bunun yerine konunun dış hatlarına fazlaca önem verebilir ve içerikteki önemli noktaları göz ardı edebilirler. Buna göre birey karşısındakinin kendisini anlamasını sağlayacak gerekli bilgileri sunmakta yetersiz kalabilir, çok dar bir konu hakkında çok uzun bir süre boyunca konuşabilir, benmerkezci bir konuşma tarzı sergileyebilir ve içsel düşüncelerini bastırması gerektiğı halde yüksek sesle söyleyebilir. Çok uzun konuşmasına rağmen ana noktaya bir türlü varamayabilir, karşısındaki kişinin konuyla ilgilenip ilgilenmediğini anlamayabilir ya da bunu önemsemeyebilir, hatta karşısındaki kişinin konuyu değiştirme çabasına karşılık vermeden aynı konu üzerinde devam edebilir. Dolayısıyla genel olarak dilin pragmatik ögesinde sorun yaşandığı gözlenir (Cohen ve Volkmar, 1997).

Ayrıca, derecesi ne olursa olsun zihinsel geriliğı olan bir bireyde en çok etkilenen alan dil ve iletişim becerileridir. Hatta aynı zeka yaşında olduğu grupta da karşılaştırma yapılırsa zihinsel geriliğı olan bir bireyin ifade edici dil gelişimi geri olarak gözlenecektir. Dolayısıyla normal gelişen çocuklar ve zihinsel engelli çocukların dil becerileri karşılaştırıldığında hem niteliksel, hem de niceliksel farklılıklar gözlenmektedir. Ayrıca bu gelişimsel gerilik özellikle varsayım oluşturma, cümle yapıları ve fonolojik süreçlerde kendini gösterir. Varsayım

bulunma ise konuşmacının dinleyicinin bakış açısını yorumlayabiliyor ve dinleyiciye sağlaması gereken ön bilginin ne olduğunu kestirebiliyor olmasını gerektirmektedir. Fakat zihinsel engelli bireylerde bu beceriler yeterince gelişmediği için pragmatik yetiler de olumsuz etkilenir (Owens, 1999). Mental retardasyonun sıklıkla eşlik ettiği Down sendromlu çocukların da dil ve iletişim becerileri genel olarak incelenildiğinde diğer bilişsel yetileriyle oranla dil gelişimlerinin daha olumsuz etkilendiği gözlenir. Hatta anlaşılabilir bir konuşmayı üretmek her birey için mümkün olmamaktadır. Genel dil gelişimleri normal gelişimi izleyebilir ancak kesinlikle yaşlılarından daha geç olur. Ayrıca her ne kadar sosyal olarak açık bireyler olsalar da dilin mecazi kullanımı, ironi gibi kavramları anlamakta başarılı değildirler. Bu nedenle dilin pragmatik alanında gelişimleri yetersizdir (Hoff, 2005).

Pragmatik dil bozukluğunun ayrı bir tanı olması ilk olarak 1983 yılında Rapin ve Allen tarafından önerilmiştir. Buna göre, bu tarz çocukların özelliklerini konuşkan olmak, sohbetlerde sıra alma becerilerinin yetersiz olması ve bir konuya bağlı kalma ya da konular arası uygun geçiş yapabilmeme sorunları olması olarak tanımlarlar. Bu çocukların karşısındaki iletişim partnerlerinin konu ile ilgili bilgisini değerlendirmeye almakta zorluk çektikleri, söylemlerdeki incelikleri anlamada güçlük yaşadıkları, söylenenleri fazlaca kelime anlamıyla yorumladıkları ve çıkarsamada bulunma yeteneklerinin yaşlılarından geri olduğu gözlenir (Rapin ve Allen, 1983).

Pragmatik problemler aynı zamanda dil kullanımındaki kısıtlılıklar nedeniyle ikincil özellik olarak da ortaya çıkabilmektedir. Dil gelişiminde olan bir gerilik çocuğun dili sosyal olarak kullanmasına engel oluşturduğu için çocuğun dildeki pragmatik öğeleri keşfetmesini de ketyebilmektedir (Prutting ve Kirchner, 1987).

Pragmatik Dil Becerileri Değerlendirme Yöntemleri

Pragmatik dil becerilerini ölçme ve değerlendirme için çeşitli araçlar üretilmiştir. Ancak bu araçların değerlendirme sırasında karşılaştıkları bazı zorluklar bulunmaktadır.

Bu zorlukların başında ölçülmek istenen becerinin pragmatik dil becerisi gibi birden çok değişkeni içinde barındıran ve bu değişkenlerin karmaşık ilişkilerini içeren bir beceri olması gelir. Ayrıca yaş, bilişsel beceriler gibi farklı değişkenlerin de pragmatik dil becerileri üzerinde etkili olması değerlendirmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Bununla beraber farklı işleme seviyelerini içeren davranışların sentezinin oluşturulması gerekliliği de bulunmaktadır. Dolayısıyla değerlendirme sürecinde sadece bir alanın incelenmesi genel durum hakkında yeterli bilgiyi sağlamayacaktır. Ek olarak bazı davranışlar açık olsa da bazı davranışlar ve dil becerilerinin kullanımını değerlendirmek için değerlendiricinin çıkarımda bulunması da gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı pragmatik dil becerilerini değerlendirirken çok geniş kapsamlı bir araç oluşturmak gerekliliği bulunmakta bu da değerlendirmeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Buna rağmen çeşitli durumları içeren ve farklı yaş gruplarını değerlendiren bir takım araçlar üretilmiştir. Burada önemli olan nokta hedef grubu iyi belirlemek ve o gruba en uygun değerlendirme yöntemini kullanmaktır. Aynı zamanda aracın gelişimsel normlara sahip olması da önemlidir (Adams, 2002).

Çeşitli test ve envanterler değerlendirildiğinde ve karşılaştırıldığında orijinal dili İngilizce olan Pragmatic Language Skills Inventory (PLSI)'nin geçerlik ve güvenirlik bulgularının oldukça yüksek olduğu ve aynı zamanda kullanıcı bilgileri ve açıklamalar açısından da oldukça zengin olduğu gözlenmiştir. Ancak bu envanterin tanılama amaçlı değil tarama amaçlı kullanılması gerektiği de unutulmamalıdır. (http-1).

American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) üyesi Geralyn Timler'in de belirttiği gibi bu envanteri uygulamak oldukça pratiktir ve envanter çok sayıda çocuğun kısa bir sürede değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle tarama amaçlı kullanıldığında değerlendirilen çocuk hakkında faydalı bilgiler sağlamaktadır. Ancak Timler da herhangi bir problem olduğu düşünülen çocuğun daha detaylı bir değerlendirilmeden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ek test bataryaları ile birlikte kullanıldığında bilgi verici bir envanter özelliği bulunmaktadır (http-2).

GEREÇLER ve YÖNTEMLER

Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel bir araştırma niteliğindedir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu oluşturacak bireyleri seçmek üzere İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü okul bilgilerine dayalı olarak İstanbul ilinde 18 okul belirlenmiştir. Bu okullar belirlenirken farklı bölgelerden ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerden olmaları hedeflenmiştir. Araştırma grubunu oluştururken, İstanbul'un kozmopolit yapısının Türkiye ile ilgili bir norm çalışmasında yeterli veriyi sağlayabileceği varsayımında bulunulmuştur. Ayrıca, çeşitli kültür, eğitim ve ekonomik güç düzeylerinin yansıtılabilmesi için farklı semtlerden okulların seçilmesinin yanı sıra özel okullar ve devlet okulları araştırma grubunun oluşturulmasında kullanılmıştır. Devlet okulları ve özel okullardan toplanan verinin sayısal olarak dengeli olması sağlanmıştır.

Bu okullarda eğitim alan 5-12 yaş aralığında ki 1391 öğrenciden veri toplanmıştır. Pragmatik Dil Becerileri Envanteri – Türkçe Versiyonu (PDBE-TV) formları öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Her öğretmen sınıflarından rastgele (random) olarak seçilmiş en fazla 10 çocuk için değerlendirme yapmıştır. Doldurulan formlardan 8 tanesi değerlendirilen katılımcıların yaşlarının 156 aydan büyük olması nedeniyle norm grubundan çıkarılmıştır. Dolayısıyla PDBE-TV standardizasyonu 5-12 yaş aralığında normal gelişim gösteren 1383 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Norm grubunun cinsiyete göre özellikleri Çizelge 1'de verilmiştir. Norm grubunu oluşturan katılımcıların yaşa göre dağılımı ve yaşa göre norm grubu içerisindeki yüzdesi ise Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 1.Cinsiyete Göre Norm Grubunun Dağılımı ve Yüzdeler

	n	%
Erkek	705	51
Kız	678	49
Toplam (N)	1383	100

Çizelge 2. Yaşa Göre Norm Grubunun Dağılımı ve Yüzdeler Dilimleri

Yaş	n	Kümülatif %
5	144	10.4
6	157	21.8
7	178	34.6
8	228	51.1
9	169	63.3
10	169	75.6
11	172	88.0
12	166	100
Toplam (N)	1383	100

PDBE-TV'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmalarının gerçekleştirilmesinde norm grubu dışında kalan bireylerden veri toplanmıştır. Test- tekrar test güvenilirliği için 88 normal gelişim gösteren öğrenciden veri toplanmıştır. Bu öğrenciler, standardizasyonda kullanılan 1383 öğrenciden farklı öğrencilerdir. PDBE-TV'nin ayırdedici geçerliliğinin değerlendirilmesi için otistik bozukluk (n=31) ve zihinsel yetersizlik (n=60) olmak üzere iki yetersizlik türünden veri toplanmıştır. Bu çocuklar belirlenirken yukarıdaki kriterlerin yanı sıra, çocukların tanılarının herhangi bir Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) tarafından onaylanmış olması ve çocuklarının tanıları dahilinde halen geçerli olan raporlarının olması temel alınmıştır.

Araç – Gereçler

Pragmatik Dil Becerileri Envanteri (Pragmatic Language Skills Inventory) James Gilliam ve Lynda Miller tarafından 2004 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilen, 45 maddelik, norm referanslı, öğretmen değerlendirmesine dayalı bir değerlendirme aracıdır. Değerlendirme kategorisi 5-12 yaş arası çocuklarda pragmatik dil gelişimidir. 5-10 dakika gibi kısa bir süre içinde uygulanabilen bu değerlendirme 9 puanlı bir Likert ölçeği özelliği taşımaktadır. Değerlendirmeyi yapan öğretmen değerlendirilen çocuğun pragmatik dil becerilerini normalden düşük, normal ve normalin üstü alt başlıklarında olmak üzere birden dokuza kadar değişen değer aralığında puanlar. Toplam elde edilen puan ise çocukla aynı cinsiyet ve aynı yaş aralığındaki normla kıyaslanır.

Envanterde yer alan 45 madde her biri 15 madde içeren üç alt başlıkta toplanmıştır. Bu alt başlıklar sırasıyla şöyledir:

- *Sınıf İçi Etkileşim Becerileri:* Bu alt başlık söyleşi (sohbet) sırasında konuyu dağıtmadan sürdürübilme, nesnelerin nasıl çalıştığını anlatabilme,

argo ifadeleri yerli yerinde kullanabilme, mecazi dil kullanımına vakıf olma ve mecazı anlayabilme gibi becerileri içermektedir. 1-15 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.

- *Sosyal Etkileşim Becerileri:* Bu alt başlık ne zaman konuşup ne zaman susması gerektiğini bilmek, sınıf içi kuralları anlamak, sohbet sırasında uygun bir biçimde sıra almak ve bir davranışın sonuçlarını tahmin edebilmek gibi becerileri içermektedir. 16-30 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.
- *Kişisel Etkileşim Becerileri:* Bu alt başlık sohbet başlatma, yardım ricasında bulunma, sözel oyunlara katılabilme ve sözel olmayan iletişimsel jest ve mimikleri uygun bir biçimde kullanabilme gibi becerileri içermektedir. 31-45 arası maddeler bu alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Veri Toplama İşlemi

Ocak 2011 – Mart 2011 tarihler arasında araştırmaya katılmayı kabul eden okullardaki öğretmenlerden rastgele yöntemle (randomly) seçilmiş çocuklar ile ilgili olarak envanterleri doldurmaları istenmiştir. Bu süreçte çalışma ile ilgili önce açıklama yapılmış, öğretmenlerin olası soruları yanıtlanmıştır. Aynı zamanda her öğretmene envanterler ile birlikte yazılı bir açıklama da verilmiştir (bkz. Ek 1). Envanterler her öğretmene teslim edilmiş ve izleyen haftada ise geri toplanmıştır. Geri alma süreci bazı durumlarda üç hafta olabilmektedir. Öğretmenlerden envanteri doldurmalarının yanı sıra öğrencilerin demografik bilgilerini (öğrencinin cinsiyeti, yaşı, anne ve babasının eğitim durumu, ve ortalama aile gelir düzeyi) de bildirmeleri istenmiştir.

Veri Toplama Ortamı ve Uygulama Süreci

PDBE-TV'nin adaptasyonu sürecinde önce envanterin Türkçeleştirilmesi aşaması yer almıştır. Bu aşamada öncelikle birbirinden bağımsız dört ayrı kişi maddelerin dört ayrı çevirisini yapmıştır. Bu kişiler dil ve konuşma terapisti (doktor), dil ve konuşma terapisi yüksek lisans son sınıf öğrencisi, özel çevirmen ve tez öğrencisinin kendisidir. Çeviriler tamamlandıktan sonra bu grup bir araya gelmiş ve her maddeyi hangi çeviri önerisinin daha iyi karşıladığı hakkında tartışmış ve böylece envanterin ilk hali oluşturulmuştur. Bu esnada önyargıyı önlemek amacıyla hangi çeviriyi kimin yaptığının anlaşılmasını için bütün öneriler aynı formata getirilmiştir.

Envanterin oluşturulan ilk haliyle bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu süreçte 15 öğretmen ve dil ve konuşma terapistine maddeler okunmuş ve okunan maddeleri yanıtlamaları ve maddenin anlamını açıklamaları istenmiştir. Böylece herhangi bir anlatım problemi yaşanıp yaşanmadığı veya herhangi bir maddede açıklayıcı ek bir bilgiye ihtiyaç duyulup duyulmadığı gözlenmiştir. Genelde anlaşılabilirlikte bir sorun yaşanmadığı ancak bazı maddelerin tartışmalı olduğu görülmüştür. Bunun üzerine çatışma olan maddelere yanlış anlaşılmaya yer vermemek adına bazı açıklamalar eklenmiştir. Örneğin, “argo ifadeleri yerinde kullanır” maddesine çoğu öğretmenin “küfür eder” şeklinde bir ifade olarak algılaması nedeniyle düşük puan verdiği gözlenmiştir. Bu ise pragmatik dil yetenekleri genelde iyi olarak belirtilen bir çocuğun puanının hatalı bir biçimde düşmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle argo ifadeler ile kastedilen parantez içinde belirtilmiş ve

bu uyarlamadan sonra öğretmenlerin çocuğun genel gelişimine uygun bir puan verdiği gözlenmiştir. Bu tür uyarlamalara gidildikten sonra, pilot uygulamadan farklı 10 kişiyle yenilenmiş olan envanter tekrar uygulanmış ve anlaşılabilirlikle ilgili bir problem kalmadığı sonucuna varılmıştır.

Veri toplama sırasında çeşitli okullar ziyaret edilmiş ve katılımı gönüllülük esası uygulanmıştır. Ancak gerek katılımcı sayısının gerekse veri hacminin yeterli büyüklükte olması sadece gönüllü öğretmenlerle çalışmanın getirebileceği kısıtlılıkların söz konusu olmadığını düşündürmektedir. Seçilen okulların farklı sosyo-ekonomik düzeyi eşit yansıtması için İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü kapsamında İstanbul'un farklı sosyo-ekonomik seviyelerinde bulunan semtlerinde yer alan okullar seçilmiştir. Bu okullar devlet okulları ve özel okullar olarak da ayrılmıştır ve her tip okuldan veri toplanmıştır. Bu sayede farklı ekonomik ve kültürel yapılara sahip öğrencilere ulaşılması hedeflenmiştir. İstanbul'un kozmopolit yapısı da göz önüne alındığında elde edilen verinin Türkiye için norm değerleri belirlemek amacıyla kullanılmasında yeterli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sayısal olarak dağılımda hem yaş, hem cinsiyet, hem de ekonomik düzeylerin eşit bir biçimde dağılmasına özen gösterilmiştir.

Envanterler çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlere dağıtılmış ve öğretmenler envanteri nasıl doldurmaları gerektiği hakkında kısaca bilgilendirilmişlerdir. Bir öğretmene en fazla on envanter verilmiştir. En geç üç hafta içinde envanterler geri toplanmıştır.

Veri Analizi

İstanbul ilinde 18 okuldan alınan ve 1383 öğrenciden toplanan veriler SPSS 16 software programı kullanılarak analiz edilmiştir. Güvenirlik ve geçerlilik analizlerine geçmeden önce veriler standart puanlara dönüştürülmüştür. Standart puanların hesaplanmasında sadece norm grubunu oluşturan bireylerin ham puanları temel alınmıştır. PDDBE-TV yukarıda belirtildiği gibi Sınıf İçi Etkileşim, Sosyal Etkileşim ve Kişisel Etkileşim olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Sınıf İçi Etkileşim 1- 15 arasındaki maddeleri, Sosyal Etkileşim 16-30 arasındaki maddeleri ve Kişisel Etkileşim ise 31-45 arasındaki maddeleri kapsamaktadır. Bu alt ölçeklerin standart puanlarının hesaplanmasında ilk adım alt ölçekleri oluşturan maddelerin toplanmasıdır. Bu toplamlar daha sonra Z puanına çevrilmiştir. Elde edilen bu puanlar ise orijinal ölçekteki gibi ortalama değeri 10 ve standart sapma değeri 3 olan dağılıma dönüştürülmüştür. Bu aşamada erkek ve kız katılımcıların standart puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Alt ölçeklerden elde edilen ham puanların standart puanlara dönüştürülmesi için kullanılan dönüştürme tablosu kızlar için Çizelge 3 ve erkekler için Çizelge 4'de verilmiştir. Bu tablolarda yer alan birinci sütunlar bu ham puanların ve standart puanların yüzdelik dilimlerini göstermektedir.

Ham puanlar hesaplanırken öğrencinin o alt başlıktaki maddelerden toplam kaç puan aldığı hesaplanır. Örneğin Sosyal Etkileşim alt başlığı 16-30 arası maddelerden oluşmaktadır. Bu nedenle Sosyal etkileşim ham puan hesaplanması için öğrencinin 16 ve 30 arası maddelerden aldığı puanlar toplanır. Bir öğrencinin ham puanını standart puana çevirmek için ise toplam ham puanın o alt başlıkta hangi aralığa denk geldiği bulunur.

Çizelge 3. Ham Puanları Yüzelik Dilimlere ve Standart Puana Dönüştürme (Kızlar)

Yüzelik Dilim	Sınıf İçi Etkileşim	Sosyal Etkileşim	Kişisel Etkileşim	Standart Puan (Ort.=10, SS=3)
<1	0-31	0-46	0-37	1
1	32-39	47-54	37-44	2
3	40-47	55-61	45-51	3
6	48-55	62-68	52-59	4
9	56-64	69-76	60-66	5
14	65-72	77-83	67-73	6
20	73-80	84-90	74-80	7
28	81-88	91-98	81-88	8
39	89-96	99-105	89-95	9
49	97-104	106-112	96-102	10
63	105-112	113-120	103-110	11
76	113-120	121-127	111-117	12
90	121-128	128-134	118-124	13
99	129-135	135	125-132	14
>99	-	-	133-135	15
>99	-	-	-	16
>99	-	-	-	17
>99	-	-	-	18
>99	-	-	-	19
>99	-	-	-	20

Bir örnek vermek gerekirse, Sınıf İçi Etkileşim ham puanları toplamı 100 olan bir kız öğrenci 97-104 aralığına denk düşmektedir. Bu aralığın standart puan karşılığı ise 10 olmaktadır. Sosyal Etkileşim ham puan toplamı 122 olan bir kız öğrencinin puanı ise üçüncü sütunda yer alan Sosyal Etkileşim Başlıklı sütunda 121-127 aralığına denk düşmektedir. Dolayısıyla beşinci sütunda verilen değerlerden bakılınca, standart puanı 13 olarak bulunmaktadır. Kişisel Etkileşim ham puanları toplamı 65 olan bir kız öğrencinin ise bu alt ölçüğe ilişkin standart puanı 5 olarak bulunur.

Çizelge 4. Ham Puanları Yüzdeler Dilimlere ve Standart Puana Dönüştürme (Erkekler)

Yüzdeler Dilim	Sınıf İçi Etkileşim	Sosyal Etkileşim	Kişisel Etkileşim	Standart Puan (Ort.=10, SS=3)
<1	0-19	0-26	0-28	1
1	20-28	27-34	29-36	2
2	29-37	35-43	37-43	3
5	38-45	44-51	44-51	4
9	46-54	52-60	52-59	5
14	55-63	61-68	60-66	6
21	64-71	69-77	67-74	7
29	72-80	78-85	75-81	8
40	81-89	86-94	82-89	9
53	90-98	95-102	90-97	10
65	99-106	103-111	98-104	11
77	107-115	112-119	105-112	12
87	116-124	120-128	113-119	13
97	125-132	129-135	120-128	14
>99	133-135	-	129-134	15
>99	-	-	135	16
>99	-	-	-	17
>99	-	-	-	18
>99	-	-	-	19
>99	-	-	-	20

PDBE-TV, alt ölçeklerin standart puanları dışında **Pragmatik Dil Becerileri İndeksi (PDBİ)** adı altında bir puan da vermektedir. Bu puan alt ölçek standart puanlarının toplamının ilk önce Z puanına ve sonra da bu puanların ortalaması 100 standart sapması 15 olan dağılıma dönüştürülmesi ile elde edilmiştir. Çizelge 5’de üç alt ölçek toplamının PDBİ’ne dönüştürme değerleri gösterilmiştir. Çizelge 5’in ilk sütunu bu değerlerin norm grubu içerisindeki yüzdeler dilimlerini belirtmektedir. Alt ölçek standart puanlarının toplamının PDBİ’ye

dönüştürülmesinde cinsiyet ayırımına gidilmemiştir. Bu ayırım envanterin orijinalinde de yapılmamıştır.

Çizelge 5. Alt Ölçek Standart Puan Toplamının Yüzdeler Dilimlere ve Pragmatik Dil Becerileri İndeksine Dönüştürülmesi

Yüzdeler Dilim	Üç Alt Ölçek Toplamı	Pragmatik Dil Becerileri İndeksi (PDBİ)
>99	60	154
>99	59	153
>99	58	151
>99	57	149
>99	56	147
>99	55	145
>99	54	144
>99	53	142
>99	52	140
>99	51	138
>99	50	136
>99	49	134
>99	48	132
>99	47	131
>99	46	129
>99	45	127
>99	44	125
99	43	124
98	42	122
94	41	120
91	40	118

Çizelge 5. Alt Ölçek Standart Puan Toplamının Yüzdelik Dilimlere ve Pragmatik Dil Becerileri İndeksine Dönüştürülmesi (devam)

87	39	116
83	38	114
79	37	113
76	36	111
72	35	109
67	34	107
61	33	105
57	32	104
52	31	102
47	30	100
44	29	98
40	28	96
36	27	94
32	26	93
28	25	91
24	24	89
21	23	87
18	22	85
16	21	84
13	20	82
12	19	80
10	18	78
8	17	76
7	16	74
6	15	73

Çizelge 5. Alt Ölçek Standart Puan Toplamının Yüzdelik Dilimlere ve Pragmatik Dil Becerileri İndeksine Dönüştürülmesi (devam)

5	14	71
4	13	69
3	12	67
3	11	65
2	10	64
1	9	62
1	8	60
<1	7	58
<1	6	56
<1	5	54
<1	4	53
<1	3	51
<1	2	49
<1	1	47

Çizelge 3 veya Çizelge 4'e göre her alt başlık için ayrı ayrı hesaplanmış olan standart puanların toplamı Çizelge 5'de çocuğun PDBİ puanının hesaplanması için kullanılır. Örnek olarak, Sınıf İçi Etkileşim standart puanı 10, Sosyal Etkileşim Standart puanı 13, Kişisel Etkileşim standart puanı ise 11 olan bir çocuğun toplam standart puanı 34 olmaktadır. Bu puanın pragmatik dil becerileri indeksi karşılığı ise 107'dir. Bu değer toplam standart puanın Çizelge 5'te verilen tablodaki PDBİ karşılığına bakılmasıyla bulunur.

Çizelge 6 alt ölçek puanlarının ve PDBİ puanlarının nasıl yorumlandığını ve bu yorumların norm grubunun yüzde kaçını temsil ettiğini göstermektedir. Çizelge 6'da verilen yorumlama rehberi değerlendirme sırasında katılımcının alt ölçek standart puanları ve PDBİ açısından gruba göre değerlendirme olanağı sağladığı gibi katılımcının hangi alanda yetersizliği olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Örneğin PDBİ puanı 107 olan bir çocuk 90-110 aralığında yer almaktadır. Bu aralıkta puana sahip öğrenciler ise pragmatik dil becerisi açısından ortalama olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda her bir alt ölçekten alınan puanlar da ayrı ayrı değerlendirilebilir. Örneğin bir alt ölçekten alınan 16 standart puan 15-20 aralığına denk gelerek çocuğun o alt ölçekte çok yeterli olarak değerlendirilebilmesini sağlar (bkz. Çizelge 6).

Çizelge 6.PDBİ ve Alt Ölçek Standart Puanlarını Yorumlama Rehberi

Alt Ölçek Standart Puanı	PDBİ	Pragmatik Dil Becerisi	Norm Grubundaki Yüzdesi
15-20	>123	Çok Yeterli	2
14	118-122	Yeterli	7
12-13	111-117	Ortalamanın Biraz Üstü	16
9-11	90-110	Ortalama	50
7-8	77-89	Ortalamanın Biraz Altı	16
4-6	64-76	Zayıf	7
1-3	<63	Çok Zayıf	2

PDBE-TV'nin norm grubunu oluşturan katılımcıların standart puanları belirlendikten sonra güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. PDBE-TV'nin güvenilirliğini değerlendirmek için iki yöntem kullanılmıştır. İlk olarak alt ölçeklerin ve Pragmatik Dil Becerileri İndeksinin alfa korelasyon katsayıları (iç tutarlılık güvenirliliği) ve ölçmenin standart hatası hesaplanmıştır. Güvenirliliği değerlendirmek için kullanılan ikinci yöntem ise PDBE-TV'nin kararlılık açısından güvenirliliğinin değerlendirildiği test-tekrar test uygulamasıdır.

PDBE-TV'nin geçerliliğini değerlendirmek için ise madde ayırtecdilik indeksi, ölçüt bağımlı geçerlik, alt ölçeklerin birbiri ile ilişkisi, alt ölçek maddelerinin toplam puanla ilişkisi, alt ölçek standart puanları ile PDBİ arasındaki ilişki ve yetersizliği olan çocukların PDBE-TV üzerindeki performansları incelenmiş ve son olarak PDBE-TV'nin faktör yapısı Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile araştırılmıştır.

Uygulamanın ve Veri Analizlerinin Güvenirliliği

Gönüllü öğretmenlerin hedef çocukları iyi tanıyan öğretmenler olmaları hedeflenmiştir. Özellikle küçük sınıflarda branş öğretmenleri ya olmadığından ya da öğrencinin derslerine kısıtlı sayıda girdiklerinden dolayı yalnızca sınıf öğretmenlerinin çocuğu değerlendirmesi uygun görülmüştür. Aynı zamanda bu öğretmenin o yaş grubunun özelliklerini biliyor olması ve deneyimli olması da şartlar arasında olmuştur. Bu nedenle stajyer öğretmenlere veya ailelere envanter verilmemiştir. Öğretmenlerden bütün maddeleri ayrı ayrı değerlendirilmesi istenmiş ve eksik maddeler olan envanterler değerlendirilmeye dahil edilmemiştir. Bunun haricinde bir alt testteki her maddeye aynı puanın verilmiş olması durumunda da envanter geçersiz sayılmış ve değerlendirilmeye dahil edilmemiştir. Aynı zamanda bazı öğretmenlerin envanterleri ailelere gönderdiği ve envanterleri hedef çocukların ebeveynelerine doldurttukları tespit edilmiştir. Bu nedenle bir

öğretmenden alınan her envanterin üzerinde tek bir el yazısı olmasına dikkat edilmiş ve başka yazıların olduğu envanterler de değerlendirilme dışı bırakılmıştır. Öğrencinin doğum tarihinin gün, ay ve yıl olarak belirtilmediği envanterler de değerlendirmeye alınmamıştır. Bu elemeler sonucunda toplanan toplam 2560 verinin 1383 kadarı araştırmaya dahil edilebilecek kriterlere sahip olarak değerlendirilmiştir.

Gelişimsel problemleri olan çocukların değerlendirilmesinde ise seçilen çocukların Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) raporu olmaları şartı aranmıştır. Bu çocukların öğretmenleriyle kısa bir görüşme yapılmış ve tanıya uygun özellikler gösterdiği düşünülen çocuklar arasında rassal bir seçim yapılmıştır. Geri dönen envanterlerden tanı yazılmamış olan ya da çocuğun doğum tarihinin gün, ay ve yıl olarak belirtilmediği envanterler elenmiştir. Aynı zamanda normal okullarda veri toplama sırasında uygulanan prosedürler aynen uygulanmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu bölümde önce araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara değinilecek, daha sonra da elde edilen bulgular tartışılacaktır.

Bulgular

PDBE-TV'nin Güvenirlik Bulguları

İç Tutarlılık Güvenirliği

İç tutarlılık güvenirliği hangi maddelerin diğer hangi maddeler ile ne kadar ilişkili olduğunu gösterir ve Cronbach (1951) coefficient alpha formülü kullanılarak hesaplanır. Bu istatistiksel yöntem güvenirliğinin gösterilmesinde en çok tercih edilen yöntemlerden biridir ve birçok ölçme aracının el kitabında rapor edilmektedir. Alfa korelasyon katsayısı PDBE-TV'nin norm grubunda yer alan bütün katılımcıların bütün alt ölçeklerdeki performansları temelinde hesaplanmıştır. Norm grubunu oluşturan bütün katılımcılar analize dahil edilmiş ve alfa katsayısı cinsiyet temelinde de hesaplanmıştır. Yaş temelinde alfa katsayısının hesaplanmasına yaşlar arasında bir fark bulunmadığı için gerek duyulmamıştır. Sonuçlar Çizelge 7'de standart puanlar için ölçmenin standart hatası ile birlikte verilmiştir.

Çizelge 7. Norm Örneklemini İçin Alfa Katsayısı ve Ölçmenin Standart Hatası (PDBE-TV Değerleri)

Alt Gruplar	Sınıf İçi Etkileşim	Sosyal Etkileşim	Kişisel Etkileşim	Pragmatik Dil İndeksi
Erkekler(n=707)	.96 (1)	.98 (1)	.95 (1)	.98 (2)
Kızlar (n=679)	.96 (1)	.98 (1)	.95 (1)	.98 (2)
Tüm Katılımcılar (N=1386)	.96 (1)	.98 (1)	.95 (1)	.98 (2)

Çizelge 7'de verilen değerler incelediğinde alt ölçek puanlarının cinsiyete göre alfa katsayılarının .90'nın üzerinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde tüm katılımcılar üzerinden yapılan analiz alt ölçek standart puanlarının alfa katsayısının .90'nın üzerinde olduğu görülmüştür. Pragmatik dil indeksi için de benzer değerler söz konusudur. Alfa katsayılarının yanında parantez içerisinde ifade edilen ölçmenin standart hata değeri alt ölçekler için 1, PDBİ için ise 2 olarak bulunmuştur. Bu veriler ışığında PDBE-TV'nin alfa katsayısı açısından yüksek değerlere sahip olduğu ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir.

Test-Tekrar Test Güvenirliği

Test-tekrar test yöntemi katılımcı performansının zamana göre nasıl değiştiğinin ve test sonuçlarının zamanda kararlılığının belirlenmesi için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem daha çok grup uygulaması ile uygulanan araçların iki hafta ara ile aynı gruba tekrar uygulanması ile gerçekleştirilir. PDBE-TV'nin test-tekrar test uygulamasında 88 katılımcıya PDBE-TV 2 hafta ara ile uygulanmıştır. Katılımcıların 41 tanesi kız 47 tanesi erkektir. Katılımcıların yaşlarının ortalaması 9.6'dır (SS= 18.8).

İki hafta ara ile gerçekleştirilen iki ölçme sonucunda elde edilen ham puanlar standart puanlara ve PDBİ'ne dönüştürülmüştür. Daha sonra bu değerlerin birbiri ile koreasyonuna bakılmıştır. Hopkins (2002) koreasyon büyüklüklerinin değerlendirilmesinde Likert tipi bir yaklaşımı önermektedir. Hopkins, .00 ile .09 arasındaki koreasyon katsayılarının çok düşük, .10 ile .29 arasındaki koreasyon katsayılarının düşük, .30 ile .49 arasındaki koreasyon katsayılarının orta, .50 ile .69 arasındaki koreasyon katsayılarının yüksek, .70 ile .89 arasındaki koreasyon katsayılarının çok yüksek ilişkiyi gösterdiğini belirtmiştir. Çizelge 8'de verilen değerler Hopkins yaklaşımı ile değerlendirildiğinde koreasyon katsayılarının tümünün çok büyük olduğu görülmektedir (http-3). Bu bulgular PDBE-TV'nin sonuçlarının zamana karşı kararlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 8. PDBİ'nin Test Tekrar Test Güvenirliği (N=88)

PDBİ Değerleri	İlk Ölçme		İkinci Ölçme		r
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	
Sınıf İçi Etkileşim	11	3	11	3	.99*
Sosyal Etkileşim	11	2	11	2	.99*
Kişisel Etkileşim	11	3	11	3	.99*
Pragmatik Dil İndeksi	106	12	106	12	.99*

*p<.01

PDBE-TV'nin Geçerlik Bulguları

Madde Ayırt Edicilik İndeksi

Bu bölümde PDBE-TV'nin yapı geçerliğinin değerlendirmesi amacıyla gerçekleştirilen madde ayırt edicilik indeksi verileri analiz edilmiştir. Madde ayırt ediciliği PDBE-TV'nin yapısı hakkında nicel veriler vermektedir. Madde ayırt edicilik indeksi maddelerin toplam puanla koreasyonu temelinde yapılan bir analizdir. Yüksek madde-toplam puan koreasyonu maddenin ayırt edici olduğunu gösterirken düşük madde-toplam puan koreasyonu maddenin düşük ayırt edicilik özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Madde ayırt edicilik indekslerin büyüklüklerinin değerlendirilmesinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Özçelik (1989), .20 ile .30 arasında ayırt edicilik değerlerine sahip olan maddelerin teste kullanılabilmesini belirtmektedir. Oosterhof (2001) ise ayırt edicilik değerlerinin .30 ile .50 arasında olması gerektiğini belirtmektedir. Bazı yazarlara göre ise ayırt edicilik değerlerinin .20 ile .40 arasında olmasının yeterli olabileceği ifade edilmiştir (Şencan, 2005).

PDBE-TV'nin madde ayırt edicilikleri alt ölçeklere göre raporlaştırılmıştır. Ayrıca madde ayırt edicilik katsayıları cinsiyet temelinde de değerlendirilmiştir.

Çizelge 9’da Sınıf İçi Etkileşim alt ölçeğini oluşturan maddelerin madde ayırt edicilik katsayıları gösterilmiştir. Madde 14 ve madde 15 dışındaki tüm maddelerin madde ayırt edicilik katsayıların .80’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Madde 14 ve madde 15’nin madde ayırt edicilik katsayılarının ise kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 9. Sınıf İçi Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)

	Erkek	Kız	Toplam
Madde No	r	r	r
1	.87	.87	.87
2	.85	.85	.85
3	.86	.83	.85
4	.79	.89	.84
5	.86	.88	.87
6	.88	.88	.88
7	.82	.83	.82
8	.86	.86	.86
9	.88	.88	.89
10	.89	.89	.89
11	.89	.89	.89
12	.85	.82	.83
13	.86	.85	.86
14	.51	.50	.50
15	.31	.27	.28

Çizelge 10’da Sosyal Etkileşim alt ölçeğini oluşturan maddelerin madde ayırt edicilik katsayıları gösterilmiştir. Bu alt ölçeği oluşturan bütün maddelerin madde ayırt edicilik katsayıları madde 17 ve madde 18 dışında .80’in üzerindedir. Madde 17 ve 18 ayırt edicilik katsayıları ise sırasıyla .72 ve .76’dır. Bu değerler oldukça iyi değerler olarak kabul edilmektedir.

Çizelge 10.Sosyal Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)

	Erkek	Kız	Toplam
Madde No	r	r	r
16	.82	.84	.83
17	.72	.71	.72
18	.76	.77	.76
19	.88	.87	.88
20	.85	.86	.86
21	.89	.89	.89
22	.90	.89	.90
23	.88	.90	.89
24	.83	.84	.84
25	.85	.85	.86
26	.83	.85	.84
27	.87	.86	.87
28	.85	.86	.86
29	.80	.78	.80
30	.89	.87	.89

Çizelge 11’de Kişisel Etkileşim alt ölçeğini oluşturan maddelerin madde ayırt edicilik katsayıları gösterilmiştir. Katsayılar incelendiğinde madde 42’nin madde ayırt edicilik katsayısının .35 olduğu görülmektedir. Diğer maddelere göre madde 42nin madde ayırt edicilik katsayısı düşüktür. Ancak bu maddenin madde ayırt edicilik katsayısının yine de kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Diğer maddelerin hepsinin .69 ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Çizelge 11. Kişisel Etkileşim Alt Ölçeği Madde Ayırt Edicilik Korrelasyon Sayıları (Ondalıklar çıkarılmıştır)

	Erkek	Kadın	Toplam
Madde No	r	r	r
31	.82	.82	.82
32	.84	.84	.84
33	.82	.83	.83
34	.82	.81	.82
35	.69	.70	.69
36	.82	.81	.82
37	.83	.85	.84
38	.76	.83	.80
39	.77	.80	.78
40	.73	.69	.71
41	.73	.81	.77
42	.38	.32	.35
43	.58	.58	.56
44	.77	.80	.78
45	.81	.80	.81

PDBE-TV’yi oluşturan maddelerin madde ayırt edicilik katsayıları incelendiğinde, bu katsayıların hepsinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Bu bulgular PDBE-TV’nin madde ayırt edicilik indeksi açısından yapı geçerliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçüt Bağımlı Geçerlik

PDBE-TV'nun geçerliğinin değerlendirilmesinde kullanılan diğer bir yöntem de ölçüt bağımlı geçerliktir. Ölçüt bağımlı geçerlik aynı değişkeni ölçen iki testin sonuçlarının aynı katılımcılar üzerinden birbiri ile ilişkisine bakılması sonucu elde edilen değerlerin yorumlanmasına dayanmaktadır. PDBE-TV'nin ölçüt bağımlı geçerliliğinin değerlendirilmesi için 60 kişilik katılımcıdan hem PDBE-TV hem de Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi (PDBKL) ile veri toplanmıştır. Bu kontrol listesi Vildan Özduvan'ın 2005 yılı yüksek lisans tez çalışmasında 6-7 yaş arası çocukların pragmatik dil yetilerini değerlendirmede kullanılan bir araçtır. Ancak bu listenin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmamıştır. Türkçe'de pragmatik dil yetilerini ölçme ve değerlendirmede kullanılabilecek ve norm değerleri oluşturulmuş bir aracın yokluğu nedeniyle bu liste ölçüt bağımlı geçerlik değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ek 2'de bu listeden alınmış örnek maddeler görülebilir.

Çizelge 12'de PDBE-TV ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi puanları arasındaki korelasyon gösterilmiştir. Hopkins (2002) tarafından oluşturulan korelasyon katsayıların değerlendirilmesinde kullanılan likert tipi ölçek temel alındığında Sınıf İçi Etkileşim alt ölçeği ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi puanları arasındaki .66 büyüklüğündeki korelasyon katsayısının yüksek bir korelasyon olduğu söylenebilir. Sosyal Etkileşim alt ölçeği ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi puanları arasındaki .75 büyüklüğündeki korelasyon katsayısının Hopkins'e (2002) göre çok yüksek bir korelasyon olduğu görülmektedir. Kişisel Etkileşim alt ölçeği ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi puanları arasındaki .40 büyüklüğündeki korelasyonun ise orta yükseklikte bir korelasyon olduğu görülmektedir.

PDBE-TV'den elde edilen pragmatik dil becerileri indeksi ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi puanları arasındaki korelasyon katsayısı .73 olarak bulunmuştur. Hopkins'e göre bu değer çok yüksek bir değer olarak sınıflandırılmaktadır. İki ölçek arasında bulunan bütün korelasyon katsayıları .01 düzeyinde anlamlıdır.

Çizelge 12. PDBE-TV Standart Puanları ile Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi (PDKL) Puanları Korelasyonu (N: 60)

PDBE-TV Değerleri	Ortalama	SS	PDKL Değerleri	r
Sınıfıçı	10	3	191	.66**
Sosyal	10	2	191	.75**
Kişisel	10	2	191	.40**
PDBE-TV İndeksi	99	11	191	.73**

**p<.01

Bu veriler doğrultusunda PDBE-TV'nin Pragmatik Dil Becerileri Kontrol Listesi ölçeği ile arasında ölçüt bağımlı geçerliğinin olduğu söylenebilir.

PDBE-TV'nin Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki

Ölçeklerin geçerliğinin incelenmesinde yaygın olarak kullanılan bir diğer analiz yöntemi de ölçeği oluşturan alt ölçeklerin birbirleriyle korelasyonlarının analiz edilmesidir. PDBE-TV'yi oluşturan üç alt ölçeğin de pragmatik dil becerilerini ölçtüğünün sonucuna varılabilmesi için bu alt ölçeklerin birbirleriyle yüksek korelasyon göstermesi gerekmektedir. Çizelge 13'de verilen değerler Hopkins (2002) tarafından oluşturulan likert tipi ölçek ile değerlendirildiğinde alt ölçeklerin birbirleriyle yüksek korelasyon gösterdiği söylenebilir. Bulunan korelasyonların hepsi .01 düzeyinde anlamlıdır. Bu korelasyon katsayılarına göre PDBE-TV'yi oluşturan üç alt ölçek de aynı değişkeni ölçmektedir.

Çizelge 13. PDBE-TV Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon

PDBE-TV Alt Ölçekleri	Sınıfıçı	Sosyal	Kişisel
Sınıfıçı	-	-	-
Sosyal	.81**	-	-
Kişisel	.75**	.71**	-

**p<.01

Alt Ölçek Maddeleri İle Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişki

Alt ölçek içerisinde yer alan maddelerin aynı değişkeni ölçüyor olmaları için maddeler ile alt ölçek toplam puanı arasında pozitif yönde ilişkili olmalıdır. Guilford ve Frunchter (1978) ölçeklerin yapı geçerlilikleri hakkındaki bilginin toplam puan ile maddeler arasındaki korelasyon değerlerinden sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Çizelge 9, Çizelge 10 ve Çizelge 11'de madde-toplam puan korelasyonları gösterilmiştir. Bu değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu veriler incelendiğinde PDBE-TV'nin yapı geçerliğinin olduğu görülmektedir.

Alt Ölçek Standart Puanları ile Pragmatik Dil Becerileri İndeksi Arasındaki İlişki

Pragmatik Dil Becerileri İndeksi (PDBİ), PDBE-TV oluşturan üç alt ölçeğin standart puanlarının toplanması ve bu puanların ortalaması 10, standart sapması 15 olan dağılıma dönüştürülmesi ile elde edilmiştir. Bu nedenle alt ölçek standart puanları ile PDBİ'nin arasında yüksek derecede bir korelasyonun olması beklenir. Bu hipotezi test etmek amacıyla parça-bütün korelasyon analizi yapılmıştır. Parça bütün korelasyonu, alt ölçeğin standart puanlarının PDBİ'den çıkarılması ve alt ölçek ile bu değer arasındaki korelasyonun hesaplanması ile gerçekleştirilir. Çizelge 14'de PDBE-TV'yi oluşturan alt ölçekler ile PDBİ arasındaki korelasyon katsayıları verilmiştir. Bu değerlerin hepsinin büyük olduğu ve .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Çizelge 14. Alt Ölçek Standart Puanları ile PDBİ Arasında Korelasyon

Değer	Sınıf İçi	Sosyal	Kişisel
PDBİ	.84**	.81**	.76**

**p<.01

PDBE-TV'nin Ayırdedici Geçerliği

Ölçeklerin geçerliğinin değerlendirilmesinde kullanılan bir diğer yöntem de ölçeğin norm grubu dışında kalan diğer grupları ölçek puanları temelinde ayırıştırıp ayırıştırmadığının incelenmesidir. Bu amaçla PDBE-TV otistik bozukluk gösteren bireylere (n= 31) ve zihinsel yetersizlik gösteren bireylere (n=60) uygulanmıştır. PDBE-TV'nin norm grubunu oluşturan 1383 katılımcı arasından rastgele örneklem yöntemi ile 60 kişi belirlenmiş ve bu grupların puanları birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Çizelge 15'de bu karşılaştırmanın betimsel sonuçları gösterilmiştir. Bu bulgular incelendiğinde PDBE-TV'nin otistik bozukluk gösteren bireyler ve zihinsel yetersizlikler gösteren bireyler ile normal gelişim gösteren bireyleri birbirinden ayırdığı söylenebilir.

Çizelge 15. Tanı Gruplarının Pragmatik Dil Becerileri İndeksindeki (PDBİ) Performansları

Tanı Grubu	n	Sınıfıçı	Sosyal	Kişisel	PDBİ Ortalaması	Pragmatik Dil Becerileri Tanımlayıcısı
Otistik Bozukluk	31	2	2	2	56	Çok Zayıf
Zihinsel Yetersizlik	60	2	3	3	59	Çok Zayıf
Norm Grubu Örneklemi	60	10	11	10	103	Ortalama

Bu hipotezin değerlendirilmesinde sadece betimsel istatistikler yeterli değildir. Gruplar arasında farkın olup olmadığı ANOVA ile değerlendirilmek istenmiştir. Ancak dağılımın normal dağılım olmadığı Levene testi ile görülmüştür ($p>.05$). Bu nedenle parametrik olmayan tekniklerden Kruskal-Wallis uygulanmıştır. Analiz sonuçları, PDBE-TV puanlarının yetersizliğe sahip olma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir ($\chi^2 (2)=108.908, p<.05$). Bu bulgu yetersizliğe sahip olup olmama durumunun PDBE-TV puanlarının farklılaştığını göstermektedir. Grup sıra ortalamaları dikkate alındığında PDBE-TV'den en yüksek puanın normal gelişim gösteren çocuklar tarafından alındığı görülmektedir. Çizelge 16'da Kruskal-Wallis sonuçları gösterilmiştir.

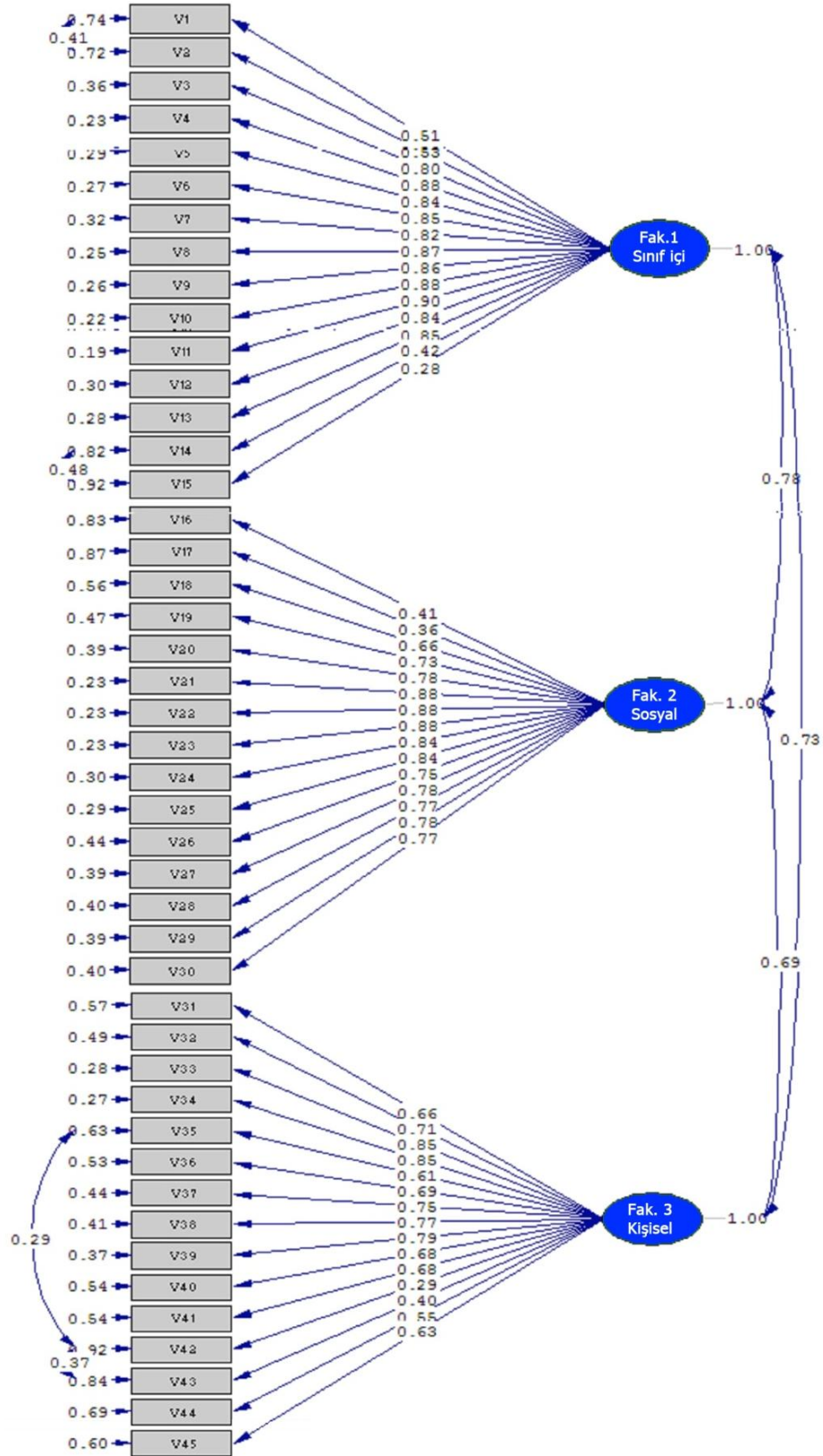
Çizelge 16. Tanı Gruplarının PDBİ Performanslarının Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Tanı Grubu	n	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Otistik Bozukluk	31	38.89	2	108.908	.000	Norm Grubu-Otizm
Zihinsel Yetersizlik	60	49.32				Norm Grubu-Zihinsel Yetersizlik
Norm Grubu Örneklemi	60	121.34				Zihinsel Yetersizlik-Otizm

Doğrulayıcı Faktör Analizi

PDBE-TV için yapı geçerliğine ilişkin deneysel kanıt elde etmek amacıyla SPSS kullanılarak 1383 envanter içinden 200 envanter seçkisiz atama ile seçilmiş ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu çerçevede ölçeğin üç faktörlü yapısı için yapılan analiz sonucunda, standart hale getirilmiş katsayılar ve gözlenen değişkenlerin hata varyansları Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. PDBE-TV Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucunda Standart hale getirilmiş Katsayılar ve Hata Varyansları

Şekil 1’de görüldüğü üzere, örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin Sınıf İçi Etkileşim (faktör 1) için .28 ile .90, Sosyal Etkileşim (faktör 2) için .36 ile .88 ve Kişisel Etkileşim (faktör 3) için .29 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda tüm göstergelerin örtük değişkenleri açıklamada anlamlı t değeri verdiği görülmüştür. Modelin yapılan analiz sonucunda 938 serbestlik dereceli düzeltilmiş ki-kare katsayısı 2412.67 olarak bulunmuştur ($\chi^2/sd_{(2412.67/938)}=2.57$; $p<.01$). Diğer uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA’nın .089, CFI’nın .96 ve NNFI’nın .96 olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca 1 ile 2, 14 ile 15, 35 ile 42 ve 42 ile 43. gözlenen değişkenler arasında modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan modifikasyonlar χ^2 ’ye anlamlı katkı sağlamıştır. Modifikasyon yapılan değişkenler incelendiğinde aralarında hata kovaryansı önerilen değişkenler birbirlerine benzer ancak pragmatik becerilerin değerlendirilmesinde yer alması gereken özellikleri ölçmektedir. Bu nedenle ayrı ayrı ölçümlerinde ve bu benzer maddelerin beraberce ölçekte yer almasında fayda vardır.

Bu çerçevede, elde edilen uyum indeksleri çerçevesinde, PDDBE-TV’nin üç faktörlü deseninin bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir.

Tartışma

Kaynak bilgisi bölümünde bahsedildiği gibi pragmatik dil becerileri yaşla birlikte gelişen ve bilişsel yetilerden etkilenen bir beceridir. Aynı zamanda sadece sözel olarak ifade edilenleri içermemekte, bunun yanı sıra sözel olmayan ancak söyleme eşlik eden değişkenlerden de etkilenmektedir. Ayrıca pragmatik dil becerilerinin de hem alıcı dil, hem de ifade edici dil bileşenleri bulunmaktadır ve çocuğun pragmatik dil becerilerini yaşına uygun bir şekilde kullanıp kullanmadığını değerlendirmek için bu farklı alanlar ayrı ayrı incelenmelidir.

PDDBE-TV’nin maddeleri bu farklı alanları uygun bir biçimde değerlendirebilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bazı maddeler çocuğun ifade edici pragmatik dil becerilerini ölçerken, bazı maddeler alıcı dil becerilerini değerlendirmektedir. Buna ek olarak sözel olmayan iletişim yöntemlerinden de nasıl faydalandığı sorulara dahil edilmiştir. Maddelere çeşitli örnekler Ek 3’de verilmiştir.

Pragmatik dil becerilerinin yaşla birlikte geliştiği de göz önünde bulundurulmuş ve değerlendiren kişinin çocuğu kendi yaşlılarıyla kıyaslaması istenmiştir. Bu sayede hedef becerinin çocuk tarafından tam anlamıyla edinilip edilmediğini sorgulamak yerine yaşlılarına oranla o beceriyi ne seviyede kullanabildiğini tespit etmek olanaklı olmuştur.

Maddelerin çevirisi sırasında kültürel adaptasyonlar da yapılmış ve bazı maddelerde ek açıklama koyarak modifikasyonlara gidilmiştir. Örneğin çoğu öğretmenin argo terimini küfür olarak yorumlaması yanlış anlamalara neden olmuştur. Bu sebeple argo ile kastedilen parantez içi örneklerle belirtilmiş ve yanlış anlamalar önlenmiştir. Buna ek olarak rutin kelimesi için de bir açıklama yapılmıştır.

Ayrıca çeşitli sosyo ekonomik ve kültürel düzeylerden uygun bir dağılımla veri toplanmış ve sonuçların belirli bir kesimi yansıtması yerine toplumun geneli hakkında bilgi verebilmesi hedeflenmiştir.

Ancak daha önce de belirtildiği gibi pragmatik yetiler çok çeşitlilik göstermektedir ve dolayısıyla bir envanter ile çocuğun genel pragmatik dil gelişiminin tüm boyutlarıyla değerlendirilebileceğini savunmak çok gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle bu envanterin de kendi içinde sınırlılıkları olduğu unutulmamalıdır. Henüz dilimizde dilin pragmatik boyutunu değerlendirme amacıyla geliştirilmiş bir ölçme ve değerlendirme aracı bulunmamaktadır. Halbuki pragmatik dil bozukluğu çeşitli tanı gruplarının bir özelliği olarak gözlenmektedir. Bu çocuklarla yapılacak çalışmalarda normal gelişim ile ilgili standartlara sahip olunmadığı için hedef davranışı belirlemek de oldukça güç olmaktadır. Bu nedenle pragmatik dil becerilerini ölçen çeşitli ve kapsamlı araçların geliştirilmesi, çeşitli tanı gruplarının belirlenmesi ve çocukların bireysel eğitimlerinin düzenlenmesi açısından faydalı olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma Pragmatik Dil Becerileri Envanteri'nin Türkçe adaptasyonunu yapmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda toplumun genel düzeyini yansıtacak bir örneklem oluşturulmaya çalışılmış ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Aynı zamanda maddelerin Türkçe'ye ve Türk toplumuna uygunluğu da göz önünde bulundurulmuştur. Bu bulgulara göre PDBE-TV 5-12 yaş arası çocukların pragmatik dil becerilerini değerlendirme için uygun bir araçtır. Aynı zamanda çeşitli engel gruplarıyla yapılan karşılaştırmalar, PDBE-TV'nin ayırt edici özelliğini de ortaya koymuştur.

Dolayısıyla bu envanter okullarda tarama amaçlı olarak kullanılabilir ve ortalamanın altında olduğu tespit edilen bir öğrencinin daha detaylı değerlendirilmesi amacıyla çocuk nörologları, rehberlik ve araştırma merkezleri gibi çeşitli yerlere yönlendirilmesi mümkün olabilir. Ayrıca pragmatik dil becerilerini geliştirmek amacıyla hedefler belirlenmesinde de bu envanterin maddelerinden yararlanılabilir.

Öneriler

Bu araştırma tanı grupları olarak sadece otistik bozukluk ve mental retardasyonu dahil etmiş, diğer tanı grupları ile ilgili bir karşılaştırma yapmamıştır. İlerleyen çalışmalarda farklı tanı grupları ile ilgili çalışmalar yapılabilir. Ayrıca bu envanter tarama amaçlı oluşturulmuş bir envanteredir. Bu nedenle, detaylı bir değerlendirme için tanılama amaçlı kullanılacak daha kapsamlı ölçme ve değerlendirme araçlarının Türkçe adaptasyonu ve standardizasyonu çalışmalarının yapılmasında fayda vardır.

KAYNAKLAR

- Adams, C. (2002). Practitioner Review: The Assessment of Language Pragmatics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43:8, 937-987.
- Aiken, L. R. (2003). *Psychological Testing and Assessment*. USA: Pearson Education.
- Ariel, M. (2008). *Pragmatics and Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bishop, D. V. M. (1989). Autism, Asperger's Syndrome and Semantic-Pragmatic Disorder: Where Are The Boundries? *British Journal of Disorders of Communication*, 24, 107-121.
- Bishop, D. V. M. (2000). Pragmatic Language Impairment: A Correlate of SLI, a Distinct Subgroup, or Part of the Autistic Continuum? (Ed.) Bishop, D. V. M.; Laurence, B. L. *Speech and Language Impairments in Children: Causes, Characteristics, Intervention and Outcome*. Philadelphia: Taylor & Francis Group.
- Bloom, L.; Lahey, M. (1978). *Language Development and Language Disorders*. New York: Wiley & Sons Inc.
- Cohen, D. J.; Volkmar, F. R. (1997). *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders*. 2nd ed. New York: Wiley.
- Cole, M. ; Cole, S. R. (2001). *The Development of Children*. New York: Worth Publishers.
- Eson, M.; Shapiro, A. (1982). When Don't Means Do. Pragmatics and Cognitive Development in Understanding an Indirect Imperative. *First Language*, 3, 83-91.
- Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. (Ed.) Cole, P. & Morgan, J: *Studies in Syntax and Semantics*. New York: Academic Press.
- Grundy, P. (2000). *Doing Pragmatics* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. 2d ed. London: Edward Arnold.
- Hickmann, M. (1996). Discourse Organization and the Development of Reference to Person, Space and Time. (Ed.) Fletcher, p. & MacWhinney, B. *The Handbook of Child Language*. USA: Blacwell Publishing.
- Hoff, E. (2005). *Language Development*. USA: Thomson Learning.

- Howlin, P.; Baron-Cohen, S.; Hadwin, J. (1999). *Teaching Children with Autism to Mind-Read A Practical Guide*. USA:Wiley & Sons, Inc.
- Korkmaz, B (2003). *Asperger Sendromu*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Korkmaz, B. (2005). *Dil ve Beyin: Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları* İstanbul: Yüce Yayım.
- Huang, Y. (2007). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Levinson, S., C. (1983).). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Liles, B. (1993). Narrative Discourse in Children with Language Disorders and Children with Normal Language: A Critical Review of the Literature. *Journal of Speech and Hearing Science*, 36, 868-882.
- LoCastro, V. (2006). *An Introduction to Pragmatics: Social Action for Language Teachers*. USA: Michigan Press.
- McCarthy, M. (1991). *Discourse Analysis For Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McTear, M.; Conti-Ramsden, G. (1992). *Pragmatic Disability in Children*. London: Whurr.
- Ninio, A.; Bruner, J. (1978). The Achievements and Antecedents of Labelling. *Journal of Child Language*, 5 1-15.
- Oosterhof, A. (2001). *Classroom Applications of Educational Measurement*. Englewood Cliffs: MacMillan Publishing Company.
- Owens, R. E. (1999). *Language Disorders: A Functional Approach to Assessment and Intervention*. USA: Allyn & Bacon.
- Özçelik, D. A. (1989). *Test Hazırlama Kılavuzu*. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.
- Özduvan, V. (2005). 6-7 Yaş Normal Gelişim Gösteren Çocuklarda Zeka ve Pragmatik Dil Yetileri Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi).
- Paradis, M. (1998). The Other Side of Language: Pragmatic Competence. *Journal of Neurolinguistics*, Vol. 11, Nos 1-2. s. 1-10.
- Paul, R. (2007). *Language Disorders From Infancy Through Adolescence: Assessment & Intervention*. Canada: Mosby Elsevier.

- Prutting, C. A.; Kirchner, D. M. (1987). A Clinical Appraisal of the Pragmatic Aspects of Language. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 52, 105-119.
- Rapin, I.; Allen, D. A. (1998). The Semantic-Pragmatic Disorder: Classification Issues. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 33(1), 82-87.
- Rapin, I.; Allen, D. (1983). Developmental Language Disorders: Nosological Considerations. (Ed.) Kirk, U. *Neuropsychology of Language, Reading and Spelling*. New York: Academic Press.
- Recanati, F. (2004). *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Thomas, J. (1995). *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. London: Longman.
- Topbaş, S. (2001). İletişim, Dil ve Konuşma: Temel Kavramlar. (Ed.) Topbaş, S. *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1318 AÖF: 717.
- Topbaş, S. (2007). *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yule, G. (2008). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve Dil*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Wetherby, A. M., Prizant, B., Schuler, A. L. (2000). Understanding the Nature of Communication and Language Impairments. (Ed.) Wetherby, A. M. & Prizant, B. M. *Autism Spectrum Disorders: A Transactional Developmental Perspective*. Baltimore: Brookes Publishing Co.
- http-1** Psychometric Review of Language Tests for Preschool Children
https://kb.osu.edu/dspace/bitstream/handle/1811/45724/Abigail_Kinsey_T_hesis.pdf?sequence=1 (20.01.2011).
- http-2** Social Communication A Framework for Assessment and Intervention
<http://www.asha.org/Publications/leader/2008/081104/f081104a/>
- http-3** A Scale of Magnitude for the Effect Statistics.
<http://www.sportsci.org/resource/stats/effectmag.html> (12.05.2011).

EK 1

Öğretmen Bilgilendirme Formu

Sayın İlgili,

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Dil ve Konuşma Terapistliği Ana Bilim Dalı'nda Doç Dr. İbrahim H. Diken gözetiminde yürütülen bir yüksek lisans tez çalışması için çocuklarda pragmatik dil becerileri gelişimini taramak amacıyla bir envanterin Türkçe adaptasyonu yapılması hedeflenmektedir.

Pragmatik dil becerileri kısaca dilin toplumsal kuralları olarak özetlenebilir. Bu bağlamda, pragmatik dil problemi yaşayan bireyler, gündelik konuşmada bazı beklentilere uymadıkları ve “garip” konuştukları için dikkat çekebilirler. Bu bireylerin, ek herhangi bir konuşma problemleri olmayabilir ancak dilin pragmatik bileşeninde yetersizlik olması nedeniyle dilin toplumsal kurallarına uymada yetersizlik yaşamaları mümkün olabilmektedir. Bu yetersizlik kendini küçük yaşlarda belli etmeye başlamakta ancak kişi büyüyüp olgunlaştıkça daha ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle küçük yaşta değerlendirilip uygun bir eğitimle bu sorunların en aza indirilmesi gerekmektedir.

Bu gibi durumların belirlenmesi ve daha detaylı bir değerlendirmenin gerekli olup olmayacağını belirlemek amacıyla bir tarama envanterinin dilimize kazandırılması hedeflenmektedir. Bu envanter, hedef öğrenciyi tanıyan bir öğretmen tarafından doldurulması gereken bir formdan oluşmaktadır. Formda hedef çocuğun demografik bilgilerinin yanı sıra 1-9 arası derecelendirme yapılması beklenen 45 madde bulunmaktadır. Her bir madde ile ilgili öğretmenin hedef öğrencinin yeterliliğini kendi yaş grubundaki diğer öğrencilere kıyasla değerlendirmesi istenmektedir. Hedef öğrenci veya ailesiyle ayrıca bir değerlendirme veya görüşme yapılmasına gerek yoktur.

İlginiz için şimdiden teşekkür eder, değerli katkılarınızı rica ederiz.

İletişim için:

Gülce Alev

gulcealev@gmail.com

EK 2

PDKL Maddelere Örnekler

Konuyu anlamadığı zaman karşısındaki konuşmacıdan konuyu açmasını ister.

İletişimde vücut hareketi kullanır (ör. Baş sallama, el kol hareketleriyle konuşmayı destekleme gibi).

Devam eden bir grup aktivitesine katılır.

Diğer çocuklarla ortak bir şeyler yapar (oyun oynamak, sohbet etmek vb.).

Davranışlarının sorumluluklarını kabul eder.

Gerektiğinde uygun bir biçimde özür diler.

İfadelerinde konuyu yeni bir bilgi katmadan veya konuyu genişletmeden sürdürür.

Kelime seçimi yüzünden (genellikle edat, yüklem veya bağlaç) garip bir şekilde ifade edilmiş ifadeler kullanır.

Kendiliğinden konuşma başlatır ve sürdürür.

EK 3

PDBE-TV Maddelere Örnekler

Sınıf İçi Etkileşim

Argo ifadeleri yerinde kullanır (Örn: *okul argosundaki* kopya çekerken enselendim, sınav için ineklemiş gibi ifadeler).

Öğretmenin derste anlattıklarının ana fikrini kavrar.

Bilginin açık, net olmadığı durumlarda soru sorar.

Sosyal Etkileşim

Yaşlılarının yönlendirdiği oyunlardaki rutinlere (Örn: takım seçme, ebe belirleme) katılır.

Davranışların sonuçlarını tahmin eder.

Öğretmen bir rutin ile ilgili ipucu verdiğinde fark eder (Örn: sınav başlamak üzere uyarısıyla masadaki defter, kitabı kaldırmak).

Kişisel Etkileşim

Sevgisini sözel olmayan bir biçimde ifade eder.

Sözel olmayan davranışları (örn: jestler, el/vücut hareketleri) iletişim kurmak için uygun bir şekilde kullanır.

Yaşlılarıyla sözel etkileşime girer ya da sözel oyunlara katılır.